

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
Πύργου Κοντού

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ- ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ- ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΠΙΒΛΕΨΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ; Γ.ΤΖΙΡΤΖΙΑΚΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : Ν. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Πύργου Κοντού

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ; Γ.ΤΖΙΡΤΖΙΛΑΚΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : Ν. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πριν από δύο χρόνια προκηρύχθηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την επανάχρησή του. Ο Δήμος Αρτέμιδας, στον οποίο ανήκει το χωριό των Άνω Λεχωνίων, ζήτησε κάποιες προτάσεις, ώστε να μπορέσει αυτό το κτίριο να λειτουργήσει ως Πολιτιστικό Κέντρο.

Η βραβευθείσα μελέτη, βέβαια, ήταν αυτή που πληρούσε τις απαιτήσεις της νέας χρήσης, αλλά ταυτόχρονα ικανοποιούσε και τις απαιτήσεις του Δήμου, Το γραφείο (STUDIO 75) στο οποίο ανατέθηκε η μελέτη κατέληξε :

στην επαναφορά του κελύφους στην αρχική του μορφή, στην προσαρμογή του εσωτερικού στις απαιτήσεις της νέας χρήσης και στην διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου έτσι ώστε να είναι εύκολη η πρόσβαση στις μαζικές επισκέψεις και εκδηλώσεις,

Ο Δήμος ως υπεύθυνος για την αποπεράτωση αυτής της μελέτης επέλεξε αυτή με το χαμηλότερο κόστος : την αλλαγή των υλικών και των αρχιτεκτονικών στοιχείων με καινούργια.

Πράγμα που σημαίνει την καθαίρεση των υπαρχόντων και την αντικατάστασή τους με νέα,

Τι συμβαίνει όμως με την μνήμη και την υλική υπόσταση αυτού του κτιρίου;

Μένει κάποιο ίχνος της;

Απέναντι σε αυτή την τυπική αποκατάσταση που μάλλον εξαφανίζει το κτίριο που υποτίθεται ότι θέλει να διασώσει, θα κρατήσω μια κριτική στάση.

Ενάντια σε αυτή την καθιερωμένη διαδικασία που νεκρώνει το κτίριο, προτείνω μια εναλλακτική στρατηγική :

τη μετατροπή του `` νεκρού `` χρόνου της καθαίρεσης, σε ενεργό χρόνο κατοίκησης.

Η δημιουργία ενός χώρου που θα εμπεριέχει ίχνη ,που συνδιαλέγουν με το παρόν μας , μέσω των μεταβαλλόμενων αφηγήσεων τους (object trouves). Η επιλογή, αυτών, θα γίνεται συλλογικά. Έχουν ήδη επιλεγεί κάποια από εμένα και εν συνεχεία καλούνται και οι επισκέπτες του Πύργου, μέσω μηνυμάτων (χαρτάκια) που έχουν τοποθετηθεί σε αυτόν, να εμπλακούν, Η κατασκευή του θα πραγματοποιείται παράλληλα με την καθαίρεση και την αποκατάσταση.

Λόγω της συμμετοχικής αυτής λογικής, work in progress, ο χώρος αυτός , όταν ολοκληρωθεί η αποκατάσταση θα μπορεί να φιλοξένη και κάποια πολιτιστικά δρώμενα, (site specific performances). Διαδράσεις με εφήμερο χαρακτήρα όπως παραστάσεις που έχουν να κάνουν με το θέατρο, τον ήχο, τον χορό, τα εικαστικά και με οτιδήποτε μπορεί να ενδιαφέρει τον καθένα να παρουσιάσει.

Μια τέτοια παρέμβαση δεν πρέπει να μιμείται, αλλά να αναζητά συνεχώς την ουσία και τα εφήμερα ίχνη της κατοικήσιμης εμπειρίας.

NARRATIVE RESTORATION

Kontos Tower

UNIVERSITY OF THESSALY

DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

DIPLOMA ESSAY

SUPERVISING PROFESSOR: G. TZIRTZILAKIS

STUDENT: NEFELI GEORGAKOPOULOU

SUMMARY

Two years ago an architectural competition for the restoration of Kontos Tower in Ano Lechonia was announced. The municipality Artemidas which includes the village of Ano Lechonia, asked for proposals so that this building can be used as a cultural centre. The study rewarded was the one that came up to the requirements of the new function of the building and also to those of the Municipality.

The company Studio 75 to which the study was assigned came to the following conclusions: bringing back the shell to its original/ initial form, the adjustment of the interior to the requirements of the new functions and the construction of the exterior space for mass visits and events.

The Municipality being responsible for the completion of this study chose the one with the lowest cost to replace the material and the architectural elements by new ones. This means the demolishing of the existing and the replacement by new ones.

But what happens however to the remembrance and the material substance of this building.

Do any traces remain???

I will keep a critical attitude towards the typical restoration which vanishes the building which was supposed to be preserved.

Contrary to the “ mortification” of the building I propose the following alternative strategy:

the transformation of the dead period into an active period for living.

Στο χωριό των Άνω Λεχονίων, πάνω στον περιφερειακό δρόμο Βόλου- Πηλίου, βρίσκεται ο Πύργος Κοντού.

Ένα κτίριο που παρά την ονομασία του " πύργος " , δεν έχει κανένα χαρακτηριστικό στη μορφή του , που να μοιάζει με αυτό που μας έρχεται στο μυαλό, όταν ακούμε αυτή τη λέξη.

Οδηγεί, όμως, αυτό το κτίριο, το μυαλό μας σε άλλα μονοπάτια. Σε διαφορετικούς κόσμους, όπως ένας Πύργος. Μας παραπέμπει σε μύθους και γρίφους. Εκεί , όπου, κυριαρχούν εικόνες μυστηρίου ,εικόνες είτε μεγαλοπρέπειας, είτε φρίκης. Εκεί, όπου αναδύονται συναισθήματα θαυμασμού ή απέχθειας, δέους ή φόβου, ονείρου ή εφιάλτη.

Αυτό το όνομα επικράτησε ίσως γιατί το κτίριο αυτό να αποτελούσε έναν αλλιώτικο κόσμο, ίσως κρατούσε έναν κόσμο δικό του.

Είχε έναν " χαρακτήρα " κλειστό, που το έκανε ίσως εσωστρεφές και α-πρόσωπο για τους περισσότερους, με αποτέλεσμα, όλοι μαζί να το μεταχειρίζονται και ο καθένας ξεχωριστά να το φοβάται.

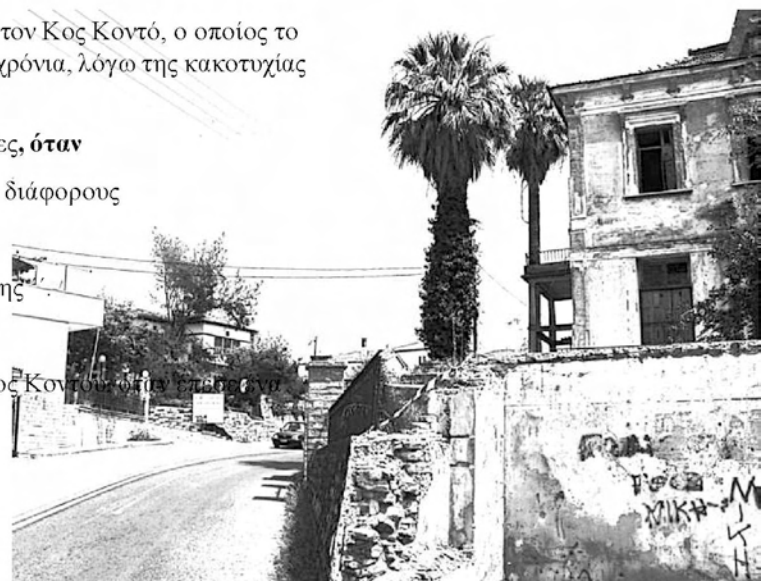
Η ιδιωτική του χρήση έγινε μόνο από τον πρώτο του ιδιοκτήτη, τον Κος Κοντό, ο οποίος το έχτισε ως εξοχική κατοικία και το πούλησε ύστερα από μερικά χρόνια, λόγω της κακοτυχίας που υποστήριξε ότι του έφερε*.

Εκτοτε συγκέντρωνε , επί τον πλείστον δημόσιες δραστηριότητες, **όταν**

οι ανάγκες του καιρού το απαιτούσαν. διαφορετικές χρήσεις σε διάφορους καιρούς.

Σε καιρούς πολέμου, ειρήνης, καταστροφής κα " ανοικοδόμησης

*Ένας μύθος λέει ότι σε αυτό το σπίτι πέθαναν τα παιδιά του Κος Κοντού, όταν επέλεξαν σιαμαίιδι στο γάλα

Χρησιμοποιήθηκε, λοιπόν, ως δημοτικό σχολείο, ως στρατιωτικό νοσοκομείο, στον Α παγκόσμιο, ως αρχηγείο των Γερμανών στον Β παγκόσμιο, ως καταφύγιο μεταπολεμικά και ως "" πολυκατοικία"" μετά τον σεισμό του 1955 στο Βόλο. Απο τότε μέχρι σήμερα είναι ά-κατοικητο.

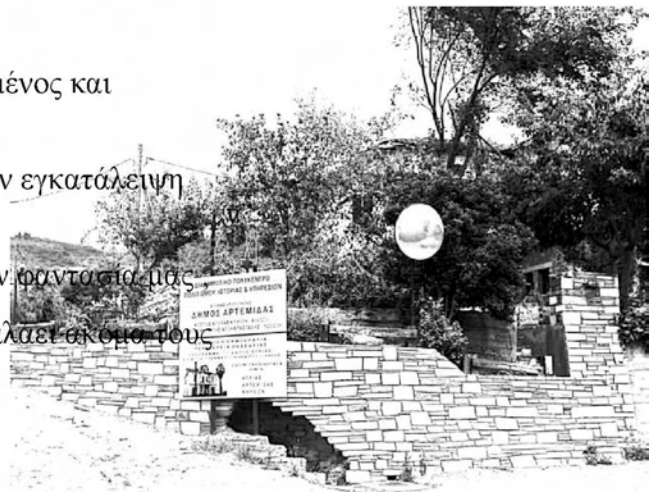
Όσοι έζησαν εκεί, έστω και λίγες ώρες, ίσως ονειροπολούν τώρα τα παιδικά τους χρόνια. Όσοι πάλι έζησαν εκείνον τον καιρό, χωρίς ποτέ να μπουν μέσα σε αυτό, ίσως να θυμούνται τα χρόνια της στέρησης και της απώλειας του τόπου. Κατι το οποίο πιθανόν οφείλεται στο ότι το γνώρισαν μέσα από αυτά που άκουγαν και όχι από αυτά που βίωσαν.

Οι εικόνες που σχηματίστηκαν μετέφεραν πάντα κάτι από τους σ δύσκολους καιρούς αυτού του τόπου. Μια τέτοια εικόνα, που δεν είναι δικό μας βίωμα και μεταφέρει το αίσθημα του φόβου, στοιχειώνει την ψυχή μας. Οδηγεί τη μνήμη και τις εντυπώσεις μας σε συγκεκριμένους συνειρμούς που εγκλωβίζουν τη φαντασία μας.

Ο Πύργος αυτός, λοιπόν, σήμερα (1880-2006), είναι ερειπωμένος και στοιχειωμένος από την ιστορία του.

Μια ιστορία που το οδήγησε σε αυτή του την κατάσταση. Στην εγκατάλειψη και την φθορά της ύλης του.

Η λέξη '' πύργος '' στις μέρες μας, συνήθως εξάπτει, είτε την φαντασία μας είτε την μνήμη μας. Ένας στοιχειωμένος πύργος όμως, κουβαλάει ακόμα τους φόβους και τις απωθήσεις μας.

Πριν από δύο χρόνια προκηρύχθηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την επανάχρησή του. Ο Δήμος Αρτέμιδας, στον οποίο ανήκει το χωριό των Άνω Λεχωνίων, ζήτησε κάποιες προτάσεις, ώστε να μπορέσει αυτό το κτίριο να λειτουργήσει ως Πολιτιστικό Κέντρο.

Η βραβευθείσα μελέτη, βέβαια, ήταν αυτή που πληρούσε τις απαιτήσεις της νέας χρήσης, αλλά ταυτόχρονα ικανοποιούσε και τις απαιτήσεις του Δήμου,

Το γραφείο (STUDIO 75) στο οποίο ανατέθηκε η μελέτη κατέληξε :

στην επαναφορά του κελύφους στην αρχική του μορφή, στην προσαρμογή του εσωτερικού στις απαιτήσεις της νέας χρήσης και στην διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου έτσι ώστε να είναι εύκολη η πρόσβαση στις μαζικές επισκέψεις και εκδηλώσεις,

Ο Δήμος ως υπεύθυνος για την αποπεράτωση αυτής της μελέτης επέλεξε αυτή με το χαμηλότερο κόστος : την αλλαγή των υλικών και των αρχιτεκτονικών στοιχείων με καινούργια.

Πράγμα που σημαίνει την καθαίρεση των υπαρχόντων και την αντικατάστασή τους με νέα,

Τι συμβαίνει όμως με την μνήμη και την υλική υπόσταση αυτού του κτιρίου;

Μένει κάποιο ίχνος της;

Απέναντι σε αυτή την τυπική αποκατάσταση που μάλλον εξαφανίζει το κτίριο, που υποτίθεται ότι θέλει να διασώσει, θα κρατήσω μια κριτική στάση.

Ενάντια σε αυτή την καθιερωμένη διαδικασία που νεκρώνει το κτίριο, προτείνω μια εναλλακτική στρατηγική :

τη μετατροπή του " νεκρού " χρόνου της καθαίρεσης, σε ενεργό χρόνο κατοίκησης.

Η δημιουργία ενός χώρου που θα εμπεριέχει ίχνη ,που συνδιαλέγουν με το παρόν μας , μέσω των μεταβαλλόμενων αφηγήσεων τους (object trouves). Η επιλογή, αυτών, θα γίνεται συλλογικά. Έχουν ήδη επιλεγεί κάποια από εμένα και εν συνεχεία καλούνται και οι επισκέπτες του Πύργου, μέσω μηνυμάτων (χαρτάκια) που έχουν τοποθετηθεί σε αυτόν, να εμπλακούν, Η κατασκευή του θα πραγματοποιείται παράλληλα με την καθαίρεση και την αποκατάσταση.

Λόγω της συμμετοχικής αυτής λογικής, work in progress, ο χώρος αυτός , όταν ολοκληρωθεί η αποκατάσταση θα μπορεί να φιλοξενεί και κάποια πολιτιστικά δρώμενα, (site specific performances). Διαδράσεις με εφήμερο χαρακτήρα όπως παραστάσεις που έχουν να κάνουν με το θέατρο, τον ήχο, τον χορό, τα εικαστικά και με οτιδήποτε μπορεί να ενδιαφέρει τον καθένα να παρουσιάσει.

Μια τέτοια παρέμβαση δεν πρέπει να μιμείται, αλλά να αναζητά συνεχώς την ουσία και τα εφήμερα ίχνη της κατοικήσιμης εμπειρίας.

ΟΥΣΙΑ (ΔΗΛΑΔΗ ΤΟ ΙΧΝΟΣ)

Η σημερινή, ερειπωμένη μορφή του παλαιού κτιρίου, είναι ένας χώρος ανοικτός και κλειστός , περιορισμένος και απεριόριστος, αποκαλυπτικός και κρυφός, ένας χώρος που εγγράφει και περιγράφει όλα τα ανάμεσα, τα ενδιάμεσα. Είναι πρακτικά α-κατοίκητο που όμως περί-γράφει το αίσθημα της κατοίκησης. Ένα αίσθημα στην ποιητική του διάσταση. Όπως ένα ποίημα που σε εκτοπίζει από την πραγματικότητα αλλά σε μαθαίνει να ζεις σε αυτή.

Μπορεί να γίνει το παιχνίδι για να βρούμε τις πολλαπλές έννοιες της κατοικίας, στις πιο λεπτές στιγμές της. Να “κατοικήσουμε” μέσα από αυτό και μέσα σε αυτό να βρούμε το σημείο αναφοράς μας , τον οικείο χώρο.

Θα μπορούσα να κρύψω το ΖΗΜΕΡΗΣ (1895 - 1975) , στο κάτω άκρο της φωτογραφίας και κάποια άλλα στοιχεία που θα μαρτυρούσαν την παλαιότητα αυτής της φωτογραφίας,

Τότε θα μπορούσα να σας πω, ότι , αν πάρετε το αυτοκίνητό σας αυτή τη στιγμή και πάτε στα Λεχώνια, αυτήν ακριβώς την εικόνα θα αντικρίσετε.

Θα πάτε εκεί!

Μέλλον

Λάθος!

Παρελθόν

Αυτό που θα αντικρίσετε θα είναι το παρελθόν.

ΥΛΙΚΗ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η προηγούμενη φωτογραφία τραβήχτηκε πριν από το 1974.

Αυτή, είναι η σημερινή του μορφή.

Το 2010 (κατά προσέγγιση η ημερομηνία), η μορφή του θα είναι σαν την πρώτη φωτογραφία.

Θα γίνει, δηλαδή, μια προσπάθεια, η εξωτερική του εμφάνιση να είναι όπως ήταν το 1930.

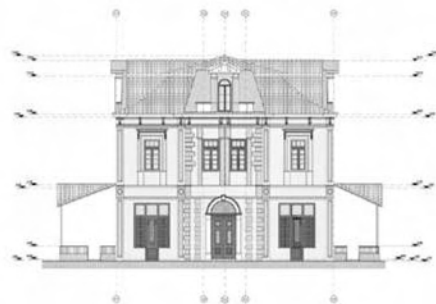
Ο Πύργος Κοντού μπορεί να θεωρηθεί σαν ακατέργαστη ύλη, λόγω της ατελής μορφής του. Μια ύλη που βρίσκεται σε κατάσταση «εν δυνάμει». Μια ύλη που πάσχει.

Εν δυνάμει είναι πάντα το πάσχειν. Το πάσχειν δέχεται είτε τη φθορά , που σημαίνει ότι μεταβάλλεται σε κάτι άλλο, είτε την συντήρηση της αυτής του κατάστασης μέχρι να πραγματοποιήσει τον σκοπό του.

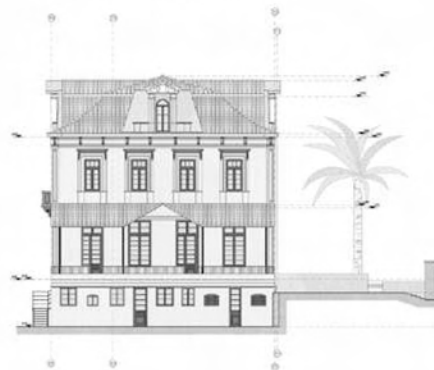
Άρα, ένα κτίριο , θα μπορούσε να πει κάποιος , είναι πάντα εν δυνάμει , είτε φθείρεται, είτε συντηρείται.

Β
Ρ
Α
Β
Ε
Υ
Θ
Η
Σ
Α

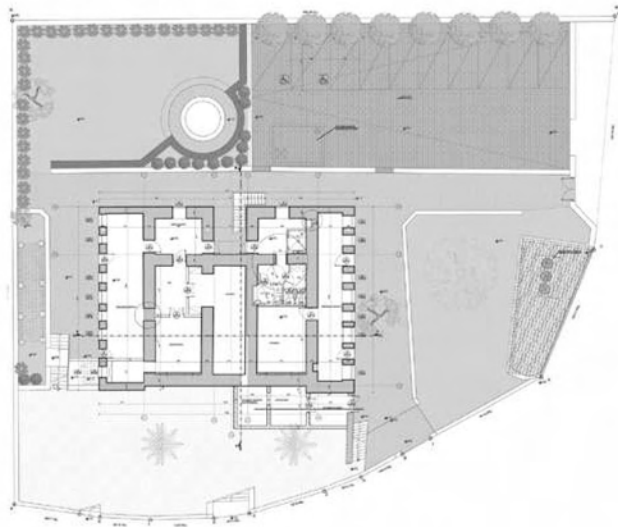
ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

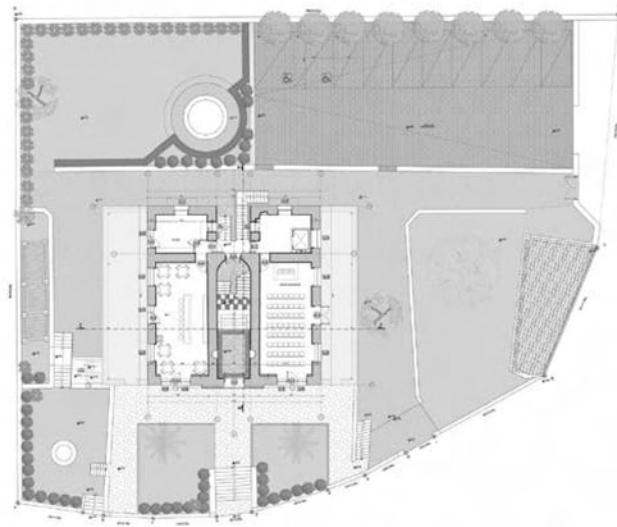
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Μ
Ε
Λ
Ε
Τ
Η

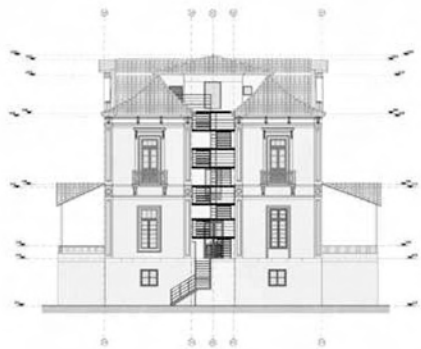
ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ

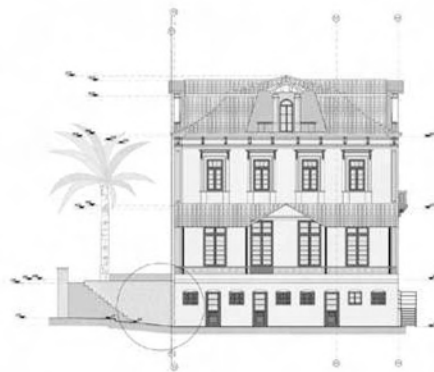
ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

Β
Ρ
Α
Β
Ε
Υ
Θ
Η
Σ
Α

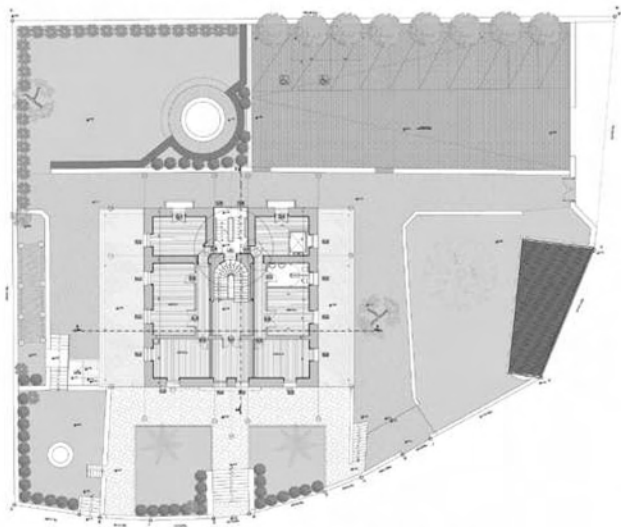
ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

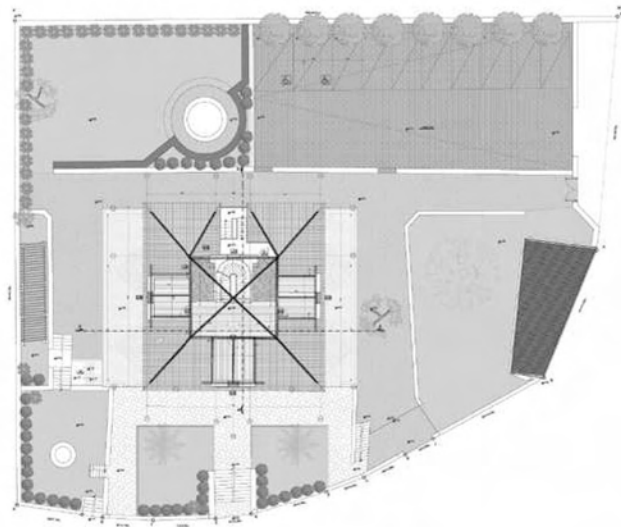
ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

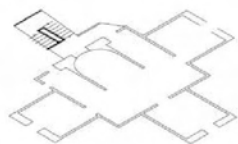
Μ
Ε
Λ
Ε
Τ
Η

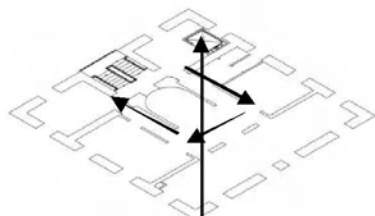
ΚΑΤΟΨΗ Α ΟΡΟΦΟΥ

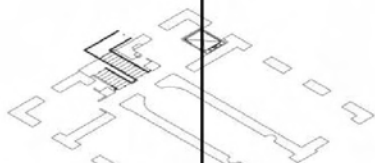
ΚΑΤΟΨΗ Β ΟΡΟΦΟΥ

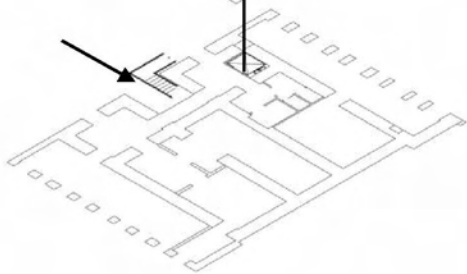
Χώρος περιορισμένης πρόσβασης

Αποκοπή περιστροφικής κίνησης

Αχρήστευση σκάλας

Κύρια είσοδος, Ασανσέρ, αποθήκες

Ιστορία .

Με κεφαλαίο Ι

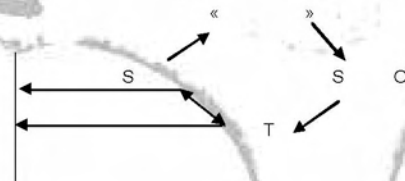
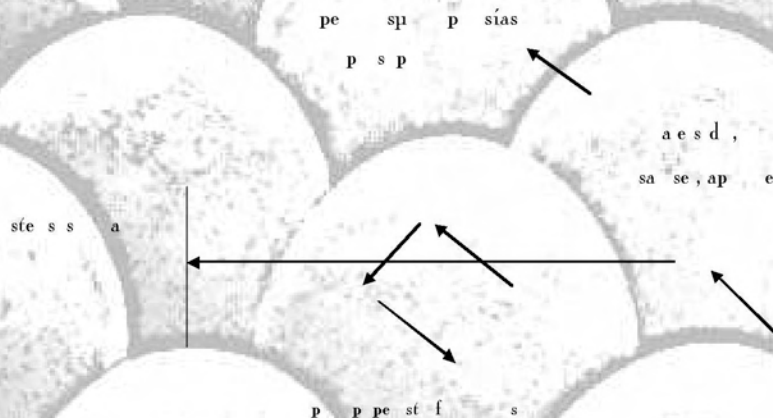
Σαν σύμβολο, σαν ταμπέλα.

Μας παροτρύνει σε συγκεκριμένους συνειρμούς, που ανασύρουν κάθε φορά την ίδια εικόνα.

Χωρίς φαντασία η μνήμη αναπολεί τα ίδια απολιθώματα.

Δίχως να ανανεώνεται.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η βραβευθήσα μελέτη (λόγω επιβληθέντων περιορισμών από τον Δήμο) κατά την γνώμη μου, «αποστειρώνει» το κτίριο, αντί να το ανανεώσει.

Μια αντιστροφή ,της λογικής της εγκατάληψης του κτιρίου (α-χρηστό), μπορεί να διασώσει το περιφρονημένο , το ασήμαντο που τελικά προσφέρει εμπειρίες.

Για πολλούς, όταν ένα κτίριο είναι ερείπιο, δεν έχει χρήση, είναι νεκρό.
Η φθορά είναι θάνατος.

Ο χρόνος αδράνειας για αυτούς είναι νεκρός
Και σαν “νεκρή” μεταχειρίζονται την ύλη του.

Μια ύλη, που κάθε άλλο, παρά νεκρή είναι , γιατί ενώ πάσχει δεν παύει
να κρατεί το ίχνος της ουσίας της .

Όταν κάτι πάσχει σημαίνει ότι κάποιος ενεργεί. Άρα έχουμε μια πράξη
εν ενεργεία, το τέλος της οποίας είναι το αποτύπωμα , το ίχνος.

Η αίσθηση της κίνησης, που είναι η εν δυνάμει μνήμη μας, και η
φαντασία.

Σε ένα ερείπιο, αυτός που ενεργεί είναι πάντα απών σε εμάς, είτε αυτή
είναι η φύση, είτε είναι ο άνθρωπος. Ένα τέτοιο κτίριο, λοιπόν, πρέπει να
αφηγείται πάντα στο παρών μας κάποια ιστορία.

ΑΦΗΓΗΣΗ

Αφήγηση, σημαίνει μνήμη, και μάλιστα μνήμη επεισοδιακή, μνήμη με τη δυνατότητα διάταξης των γεγονότων στον χρόνο. Είναι προφανές ότι η διάταξη αυτή δεν είναι ανάγκη να είναι κατά αυτή, κατά την οποία πράγματι ‘‘συνέβησαν’’.

Αυτό που έχει σημασία είναι να υπάρχει αφηγηματικό νόημα.

Η αφαίρεση, η έλλειψη είναι βασικό στοιχείο του αφηγηματικού μηχανισμού.

Χαρακτηριστικό τέτοιας αφήγησης, η ρήση του Καίσαρα (veni, vidi , vici) , (ήρθα, είδα, νίκησα)

ΑΦΗΓΗΣΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ

Ο χώρος της ιστορίας (αφήγησης) είναι ο χώρος της μνήμης ενός προσώπου.

Το είδος αυτό της αφήγησης δεν εξελίσσεται σε ευθεία γραμμή. Η ιστορία απαιτεί μια αναστροφή του χρόνου. Δημιουργείται έτσι ένας συμβατικός χρόνος που λειτουργεί στον αναγνώστη, γιατί κι αυτός αναγνωρίζει το συμβατικό χρόνο της δικής του μνήμης.

Η μαγεία του αφηγήματος φανερώνεται όταν οι αναγνώστες αντιλαμβάνονται την ‘‘μυστική’’ τους ύπαρξη μέσα σε αυτό.

Αόρατος οικοδεσπότης ο συγγραφέας, αόρατοι επισκέπτες οι αναγνώστες για αυτόν.

Αυτή η μυστική ύπαρξη, ο αόρατος δεσπότης, μπορεί να κάνει αισθητή την παρουσία του και σε ένα αρχιτεκτονικό έργο, όπου ο επισκέπτης κινείται σε έναν χώρο, με τον τρόπο που ο αρχιτέκτονας επέλεξε.

Όταν αυτή η κίνηση δεν γίνεται σε ευθεία γραμμή, όπως εμφύτως γνωρίζουμε ότι είναι η συντομότερη απόσταση μεταξύ δυο σημείων, τότε ο επισκέπτης περιπλέκεται.

Νιώθει την πλοκή του έργου, αισθάνεται ότι ο ίδιος έχει καταστεί εξάρτημα κάποιου αόρατου δεσπότη.

Όπως ράβουν τα ρούχα, τα μικρά, με τραγούδια, για το πλάσμα που πρόκειται να έρθει στον κόσμο για να ζεστάνουν το σώμα του, έτσι ένιωθα και εγώ τη χαρά τους καθώς ένα ένα τα υλικά μου έμπαιναν στη θέση τους για να τους στηρίζω στις κακοκαιρίες και τις κακοτυχίες της ζωής.

Στις κακοτυχίες όμως, η κακή τύχη θεωρήθηκα εγώ. Αρρώστησαν, και οι πόρτες έκλεισαν για να μη θυμούνται αυτά που έζησαν. Εξορίστηκα, λοιπόν, απ' τη ζωή τους, ξέρω όμως πως όταν η ύπαρξη τους θα θέλει να "αναστείλει" το πέταγμα του χρόνου και τα αγαπημένα τους πρόσωπα θα ζωντανεύουν στη θύμηση τους, θα είμαι και εγώ εκεί να κρατάω την ψυχή τους.

Πέρασε καιρός για να το καταλάβω.

Είμαι και εγώ ένα από τα σπίτια που οι ανάγκες των ανθρώπων τους έκανε να
το χρησιμοποιήσουν σαν προσωπείο για να κρύψουν τα δικά τους
χαρακτηριστικά.

Αυτό το προσωπείο εξαπλώνεται παντού σε όλο μου το σώμα σαν τα
κουτσομπολιά, την γλωσσοφαγιά που τρώει , και κομματιάζει τη μορφή μου
και τα δικά μου χαρακτηριστικά.

Αυτά τα κομμάτια που είτε έχουν χαθεί, σβηστεί, είτε έχουν θαφτεί, θα τα
βρουν οι άνθρωποι που σαν φαντάσματα του σήμερα θα έρθουν στο μέλλον.

Η μετακίνηση, η αλλαγή, έγιναν βίωμα μου.

Ήμουν σπασμένο, αλλά στην ολότητα μου.

Για να καταλάβω έπρεπε πρώτα να το βιώσω .

Το βίωμα της ουσίας μου. Έβλεπα τον εαυτό μου σε κάθε έναν από αυτούς τους ανθρώπους, που ήταν σκορπισμένοι από εδώ και από εκεί και όλοι μαζί μέσα στο σώμα μου.

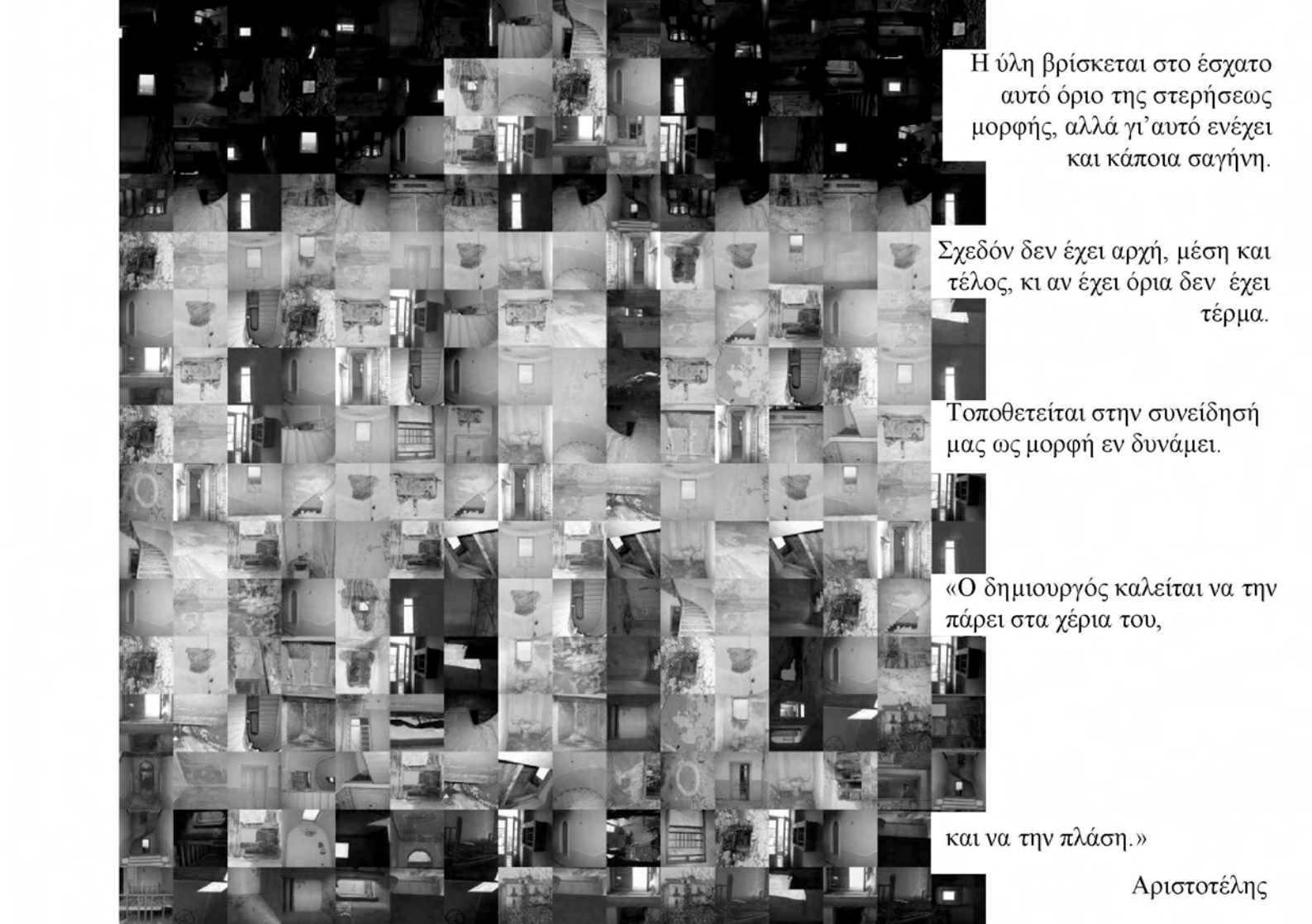

Η ΠΡΩΤΗ ΥΛΗ - ΕΡΕΙΠΙΟ

Σαν ολότητα, η πρώτη ύλη έχει τις δικές της ιδιότητες, την αδιάσπαστη ουσία της, το μόριο της.

Για να φτάσουμε σε αυτό, θα πρέπει πρώτα να ‘‘συντηχθεί’’ το υλικό, να διασπαστεί, να αφαιρεθούν κάποια μέρη από το όλον.

Η ύλη βρίσκεται στο έσχατο
αυτό όριο της στερήσεως
μορφής, αλλά γι' αυτό ενέχει
και κάποια σαγήνη.

Σχεδόν δεν έχει αρχή, μέση και
τέλος, κι αν έχει όρια δεν έχει
τέρμα.

Τοποθετείται στην συνείδησή
μας ως μορφή εν δυνάμει.

«Ο δημιουργός καλείται να την
πάρει στα χέρια του,

και να την πλάση.»

Αριστοτέλης

ΜΝΗΜΗ

Μεταφορά χώρου για την μνήμη δεν είναι το ιστορικό κτίσμα, αλλά το ερείπιο, ένα ασταθές
εφήμερο κολλά/επαλληλων αισθητοποιημένων στιγμών.

Μια προέκταση του “ αυθεντικού” που αποκαλύπτει, πως ένας απλός χώρος μπορεί να παγιδεύσει,
να αποπροσανατολίζει μέσα από την αυταπάτη και το μυστήριο.

Η μνήμη δεν είναι κάτι σταθερό, αποστειρωμένο, αλλά είναι κάτι ελεύθερο, ορμητικό.
Δεν είναι κανάλι, είναι ποτάμι.

Ένα ποτάμι, το οποίο στο πέρασμα του σπάει τον τόπο και τον ανακατεύει, κλέβει κομμάτια,
τα παρασέρνει, τα κρατάει στην αγκαλιά του και υστέρη τα αφήνει.....

Ένας χώρος που αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο ύπαρξης μιας “συνέχειας” που δεν μπορούμε να ακολουθήσουμε

Μπορούμε όμως να δεχτούμε την ουσία της και με αυτή να φωτίσουμε το παρόν.

Η ανάκληση της μνήμης απορροφάει κάτι από το παρόν.

Μνήμη της μνήμης.

Μια διαδικασία που πρέπει να είναι δυναμική, να πάσχει από τις
αντιθέσεις, να έχει κίνηση .

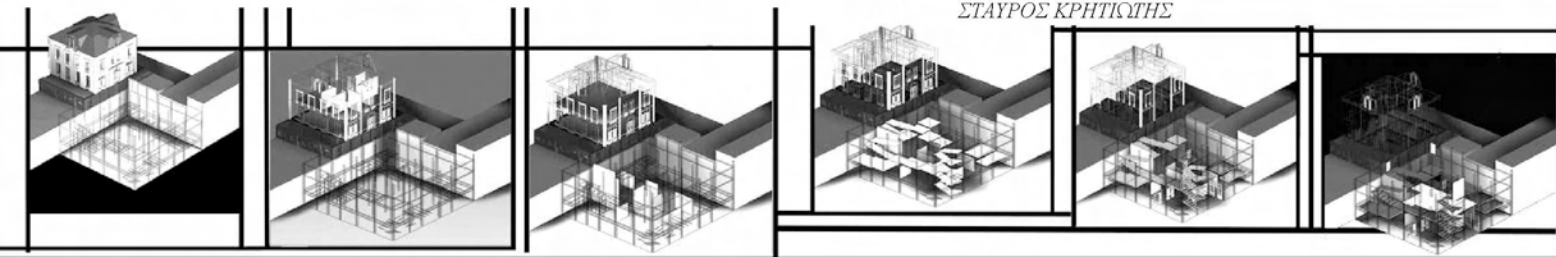
Σε ένα ερείπιο, η παρουσία του ανθρώπου χρόνο με το χρόνο, γίνεται περισσότερο μυστική.

Όπως στον θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου, το όνομα του γίνεται σιγά
σιγά λέξη άρρητη, και αυτός μπαίνει σε χώρους που πλάθει η μνήμη με
απίθανα στοιχεία.

KΕΝΤΡΩΝΕΣ

Οι κέντρωνες ήταν ιμάτια που έχουν συρραφεί από πολλά τεμάχια. Κατασκευάζονταν από τα καλώς διατηρούμενα υπολείμματα παλιών ενδυμάτων, και χρησιμοποιούνταν ποικιλοτρόπως. Από κέντρωνες κατασκεύαζαν ρούχα για δούλους, παπλώματα και σεντόνια, πανιά τοποθετούμενα κάτω από τα σαμάρια των υποζυγίων, καλύμματα πολεμικών μηχανημάτων για προφύλαξη από εχθρικά βλήματα. Μέχρι και πυρκαγιές σβήνανε με κέντρωνες ποτισμένους με ξύδι. Κατ'αναλογία λοιπόν, ονομάστηκαν κέντρωνες και τα ποιήματα εκείνα που αποτελούσαν συμπύλημα γνωστών στίχων διαφόρων ποιητών, συρραφή στίχων παρμένων από διάφορα ποιήματα. Οι δανεισμένες περικοπές δεν μπαίνουν λαθραία και υπούλως μέσα στο κείμενο. Αντίθετα το απαρτίζουν εξ ολοκλήρου. Η διάταξη των κλεμμένων περικοπών αποτελεί την πεμπτουσία και την πρωτοτυπία του κέντρωνα.

ΤΟ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΠΟΝΤΟΣ,
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΡΗΤΙΚΩΗΣ

ΑΠΟΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ - ΑΦΑΙΡΕΣΗ

Η ύλη του (η ατελής μορφή) είναι σε κατάσταση «εν δυνάμει».

Όταν η αντικατάσταση της θα είναι σε κατάσταση εν ενεργεία, η αφαίρεση των υλικών μπορεί να είναι ταυτόχρονα και πρόσθεση.

Η αφαίρεση αυτή θα είναι το κύριο χαρακτηριστικό ενός έργου, που σαν σκοπό θα έχει: η σύλληψή του να γίνεται κατά την εκτέλεση. Μια άγνωστη κατάληξη, μέσω της αναζήτησης των ιχνών εκείνων που θα οδηγήσουν σε άγνωστα στοιχεία.

ΑΛΟΓΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Στην αφαίρεση κυριαρχεί η ασυνταξία, η ελλειπτικότητα, το αποσπασματικό, το ατελείωτο.

Η τέχνη παραλλάζει τα φυσικά πρότυπα και δεν μιμείται απλώς, αλλά τα ερμηνεύει.

Η βασικότερη αλλαγή που κάνει είναι ότι εκλέγει τα ουσιώδη τους χαρακτηριστικά, τα κρατάει και απορρίπτει τα επουσιώδη.

Αφαιρεί για να συνθέσει. Σε αυτό βοηθάει η αφαιρετική φαντασία.

Η αφαίρεση όμως υπήρξε ανέκαθεν συμπαραστάτης της μιμήσεως και βασική ενέργεια της δημιουργικής φαντασίας όσο και η μίμηση.

Επομένως για να γίνει η αφαίρεση δημιουργική δεν αρκεί η διάνοια, χρειάζεται και η φαντασία.

Η φαντασία παίρνει από διάφορα πρότυπα διάφορα μέρη, για να ανσυνθέσει συνειδητά νέα σύνολα.

Ο άνθρωπος κάνει το λάθος και νομίζει ότι η πραγματικότητα είναι ίδια για όλους.

Πλανάται σφόδρα.

Νομίζει ότι όλοι έχουν τις ίδιες εντυπώσεις.

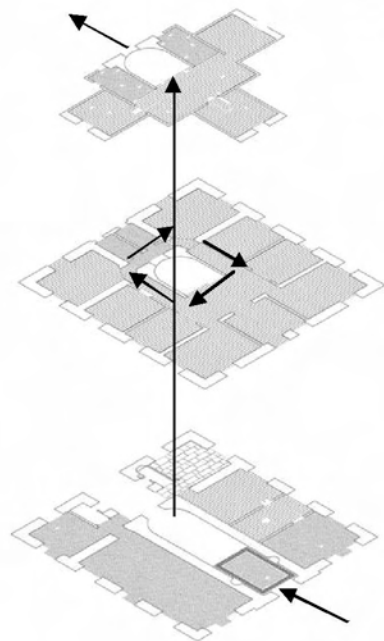
Οι παλαιοί φιλόσοφοι ήξεραν ότι η πραγματικότητα δεν είναι μόνο οι εντυπώσεις των αισθήσεων, χρειάζεται και η διάνοια, η νόηση για να αποδώσουν αυτές.

Οι εντυπώσεις είναι κάτι ατομικό, ακριβώς για το ότι ανάμεσα στην νόηση και την αίσθηση μεσολαβεί η φαντασία.

«ουδέποτε νοεί άνευ φαντάσματος η ψυχή»

Αριστοτέλης

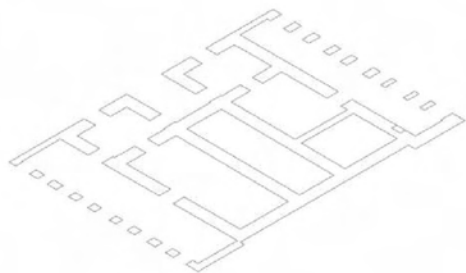
Α Φ Α Ι Ρ Ε Σ Η

Υψηλότερο σημείο, παύση της κίνησης, overview

Περιστροφική κίνηση γύρω από το κέντρο του κτιρίου

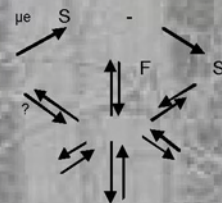
Είσοδος Έκκληξη , παρατήρηση του εσωτερικού , σκάλα

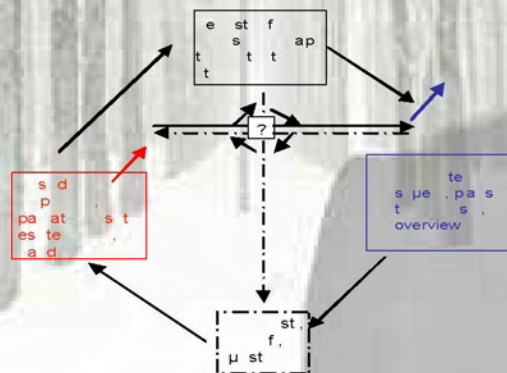
Υπόγειο .Άγνωστο, κρυφό, μυστήριο

Το μνημείο ως έκφραση της αιωνιότητας έχει εξαφανιστεί.
Κάθε κτίριο είναι συνειδητά δημιουργημένο ως έργο μικρής διάρκειας.
Κάθε αυταπάτη για το μέλλον πρέπει να εγκαταλειφθεί.
Δεν έχουμε παρά να ζήσουμε το παρόν, και το παρόν είναι διαβατικό.
Δηλαδή το αιώνιο είναι στιγμιαίο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

"Αφηγηματική αποκατάσταση"

Ένας τρόπος να ~~"απεικονηθεί"~~ οι εφήμερες μνήμες και όχι οι επίσημες. Οι επίσημες που σου υποδεικνύουν τι πρέπει να θυμάσαι, δηλαδή να ξεχνάς.

Το κτίριο αυτό θα καταδαθεί. Θα αναδομηθεί ως πολιτιστικό κέντρο.

Αν θα θέχατε να αφηγηθείτε κάτι, μέσω ενός αντικειμένου, για αυτό το κτίριο, μπορείτε να το τοποθετήσετε κάτω από τη σκάλα του ισόγειου. Το αντικείμενο μπορεί να είναι είτε μέσα από εδώ ή και δικό σας

Σας ευχαριστώ πολύ

ΑΠΟΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΣΗ

OBJECT

TROUVES

Τα αντικείμενα έρχονται στην εμπειρία μας, ξεκινώντας από ένα βάθος, από το οποίο αναδύονται και στο οποίο επιστρέφουν μέσα στην απόλαυση που μπορούν να μας χαρίσουν.

Έρχονται από το πουθενά.

Η κίνηση έρχεται ακατάπαυτα πάνω μου.

Έσπασε η
ερημιά, σπάσανε
οι τοίχοι,
εργαλεία άκουγα
να ανοίγουν το
χώρο πίσω από
τα σκαλιά, δυο
μπάνια έχτισαν,
θα είναι είπαν
κοινά

Μια οικογένεια είχα μάθει κατοικεί, με σαλόνια, με
κρεβατοκάμαρες, με κουζίνα, τραπεζαρίες, με μπάνια
και τα βράδια κοιμούνται χωριστά

Δεν ήξερα ότι το μπάνιο είναι για άτομα πολλά.
Εγώ ξερώ πως τα χώριζαν, αλλού οι υπηρέτες και
αλλού τα αφεντικά.

Τώρα τα μπάνια είναι κοινά, κάμαρες με κρεβάτια είναι
μια κατοικία και τα παιδιά κοιμούνται αγκαλιά.
Τραπέζια δεν υπάρχουν, το πρωινό το τρώνε στα
κρεβάτια, και αυτό, ή το κρατούν στο χέρι καθώς
κατεβαίνουν τα σκαλιά.

Δεν μιλάει ο άνθρωπος
όταν δε νιώθει σιγουριά.
Ψίθυροι .

Αυτό το ελάχιστο, το όσο γίνεται πιο σιγανό, φωνάζει για τον μεγάλο φόβο, φοβάται τον μεγάλο εχθρό.

Μπορώ να σου πω,
για αυτούς, που
χαϊδεύουν τους
τοιίχους, τους
ήχους που δεν
τόλμησαν να
φύγουν από εδώ,
φτάσανε μέχρι την
πόρτα ψάχνοντας
για κάποια
χαραμάδα, μα
πάγωσαν,
σταμάτησαν, τα
τουφεκιά όταν
ακούσαν.

Έκλεισαν οι πόρτες,
έκλεισαν τα στοματά.
Άνοιξαν οι κάνες,
άνοιξαν πυρ και
οι ψίθυροι στο τοίχο
καρφωθήκαν

“Άλλοτε ξέρανε (ή το μαντεύανε ίσως) πως έχουνε το θάνατο μέσα τους, όπως ο καρπός τον πυρήνα”.

Κάποτε οι
άνθρωποι
πέθαιναν στα
κρεβάτια τους

Άλλοτε οι άνθρωποι στο θάνατο ήταν κοντά, πέθαιναν όμως στα ζεστά.
Όχι σε νοσοκομεία, σαν στρατιώτες στη σειρά.

Τι έμεινε από όλα αυτά που γέμιζαν το δωμάτιο
αυτό;

Ένα καρφί, μονό ένα καρφί, αυτό το λίγο.

Ένα άδειο δωμάτιο, με ένα καρφί. Ένα καρφί γεμίζει
τον τοίχο.

Τον κάνει τόπο.

Και οι σκιές;

Περιγράφουν αυτό που ήταν εκεί. Το πιο ελεύθερο
περίγραμμα.

Θα μπορούσαμε να αρχίσουμε να λεμέ τι πιστεύουμε
πως ήταν εκεί.

“Εγώ πιστεύω ότι, το πιο

λογικό.....”

Όχι, γιατί να το γεμίσουμε με το λογικό,

Αν σας πω τι ήταν εκεί, θα βλέπετε αυτό που θα σας
πω και θα ξεχάσετε το καρφί, το μονό που έχει μείνει
εκεί.

Κινούμενα
σχεδιά, ακίνητα
τόσα χρόνια.
Ποσά όνειρα
παιδιών κίνησαν,

Σταμάτησαν
εκεί που
ξεκινάει ένας
άλλος
κόσμος

Ο άλλος κόσμος σταματάει εκεί που ξεκινάει το σχολείο

A black and white photograph showing a scene of destruction. In the lower-left foreground, a single sandal with two straps lies on a wooden plank floor. The floor is surrounded by numerous large, irregular fragments of concrete or stone, suggesting a collapsed wall or ceiling. The lighting is dramatic, with strong shadows and highlights on the debris.

Έχουν πέσει και έχουν
σπάσει κομμάτια του
τοιχώ, τζαμιά από τα
παράθυρα

Ανάμεσα, κάτω, πάνω,
παντού, στα σπασμένα.
Τα σπασμένα που
θυμίζουν ξεχασμένα.

Κομμάτια του τοίχου
που είναι γύρω της, είναι
και μέσα της, και η θέση
της τώρα είναι εδώ.

Τα παιδιά όμως δεν ξεχνούν. Τα δικά τους πράγματα δεν τα ξεχνούν ποτέ. Μπορεί να τα χάνουν, να σπανέ, αλλά
δεν τα ξεχνούν. Το ίδιο και με τα σπίτια. Ποιος έχει ξεχάσει το σπίτι των παιδικών του χρόνων; Και αν το έχασε
και αν “έσπασε” είναι πάντα ζωντανό μέσα στη θύμηση και τη φαντασία του.

Ζωγραφιά στο
τοίχο, για να μας
κάνει να ξεχνάμε
ότι υπάρχει τοίχος

Ο κήπος να μπαίνει μέσα και
μέσα από το σπίτι να
"κάθεται" στον κήπο. Αυτό
θέλανε από αυτό το σπίτι,
ενώ ο άνθρωπος του σπιτιού
της ζωγραφιάς είχε να
αντιμετωπίσει και τον
χειμώνα

Οι μόνιμοι, κάτοικοι ξέρουν τον τόπο, οι
παραθεριστές δεν συμβαδίζουν με τον καιρό του
τόπου, αλλά μόνο με του χρόνου.

ΕΙΝΑΙ ΝΟΥΤΑ

ΚΑΙ ΜΑΣ ΚΟΥΣΙΟΙΝΕ

ΤΙΤΙΟΙ; ΣΕΝ ΞΕΡΟΥΝΕ

ΕΙ3

5-4

200

21/9/

ΤΙΜΑΣ

ΛΕΞ ΠΕ

«Στο έργο του Σαίξπηρ, Άμλετ, όλα αρχίζουν με την εμφάνιση του φαντάσματος. Ακριβέστερα με την αναμονή της εμφάνισης. Η προτέρηση είναι ανυπόμονη, αγωνιωδώς και συνάμα γοητευμένη :αυτό το πράγμα τελικά θα φανεί.....»

«το πνεύμα , το φάσμα , δεν είναι πια το ίδιο πράγμα, θα πρέπει να οξύνουμε αυτή τη διαφορά, αλλά αναφορικά με το κοινό τους γνώρισμα δεν ξέρουμε τι είναι, τι είναι τώρα.....»

«Αυτό το ΠΡΑΓΜΑ δεν είναι πράγμα, αυτό το ΠΡΑΓΜΑ που παραμένει αόρατο ανάμεσα στις εμφανίσεις του, δεν το βλέπουμε με σάρκα και οστά όταν επανεμφανίζεται.....»

«...εμπόδιο της προσωπίδας: δεν βλέπουμε ποιος μας κοιτάει. Μολονότι ως φάντασμα ο Βασιλιάς μοιάζει (όπως μοιάζεις εσύ με τον εαυτό σου), λέει ο Οράτιος, αυτό δεν τον εμποδίζει να κοιτάζει χωρίς να τον βλέπουν: η εμφάνιση του τον κάνει να μοιάζει ακόμα αόρατος μέσα στην πανοπλία του....»

«...αυτό που διαστέλλει το φάσμα από το πνεύμα, έστω από το πνεύμα με την έννοια του φαντάσματος εν γένει είναι μια υπερφυσική και παράδοξη φαινομενικότητα, χωρίς αμφιβολία, η φευγαλέα και ασύλληπτη ορατότητα του αόρατου, η μια αορασία ενός Χ ορατού....»

«...να διακρίνουμε επίσης το φάσμα όχι μόνο από την εικόνα ή το είδωλο, αλλά επίσης και από το απείκασμα του απεικάσματος, από το πλατωνικό φάντασμα όπως και από το απλό ομοίωμα κάποιου πράγματος....»

ZAK NTEPINTA

Όπως στην αρχή αναφέραμε , φαίνεται ότι ζούμε σε έναν κόσμο όπου το παρελθόν είναι εδώ και το μέλλον είναι εδώ.

Αυτό που λείπει είναι το παρόν. Το παρόν συνεχώς μας διαφύγει.

Τέτοια είναι η ουσία του, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί.

Είναι ένα ακατέργαστο υλικό , σχεδόν φυσικό, με μια δυναμική πάντοτε διαφεύγουσα αλλά και εγκλωβισμένη σε αυτή της την κατάσταση.

Το παρόν είναι ο ακατέργαστος χώρος ανάμεσα στον κατεργασμένο. Είναι το κενό.

Χρειάζεται το παρελθόν και το μέλλον, ως αυτό που έφυγε και αυτό που θα έρθει, ως αυτό (το χωρίς προσδιορισμό), αλλά ανάμεσα στα αντίθετα άκρα του, ως όρια του.

Χρειάζεται την επανάληψη του εαυτού του μέσω των αντιθέτων του.

Ίσως το μόνο που θα μπορούσαμε να κάνουμε είναι να βρούμε αυτό που θα μας βοηθήσει να "παραβιάσουμε" τα όρια του, χωρίς να τα περάσουμε.

Μήπως ένας "καθρέφτης" που στιγμιαία, θα αναδείξει τις διαφορές και θα σπάσει;

Μια τομή (μια στοά) που ενώνει και χωρίζει, μ' ένα εργαλείο αδέσποτο που θα χάνεται μαζί του, θα το στοιχειώνει;

Μήπως το παρόν, ως "αδέσποτο" μας τρομάζει;

Η αίσθηση είναι ένα είδος μεσότητας ανάμεσα στις αντιθέσεις των αισθητών. Βρίσκεται στη μέση και έχει την ικανότητα να διακρίνει, αφού σε σχέση με καθένα από τα δυο άκρα, γίνεται το άλλο άκρο. Γι' αυτό, δυνάμει είναι και τα δυο.

Τα δυο άκρα καθρεφτίζονται και ο καθρέφτης που τα αντιστρέφει είναι μια ενεργεία, μια κίνηση

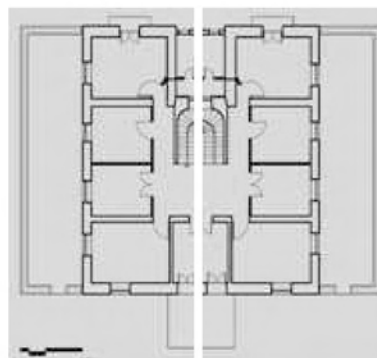
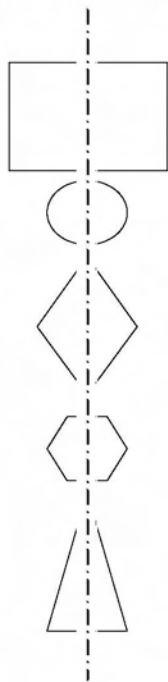
Η φαντασία αν και μοιάζει, δεν περιλαμβάνεται στις αισθήσεις, θα μπορούσε να οριστεί ως κίνηση που προκαλείται από κάποια αίσθηση, και επειδή η όραση είναι η κατεξοχήν αίσθηση, το όνομα της η φαντασία το πήρε από το φως (φαιος).

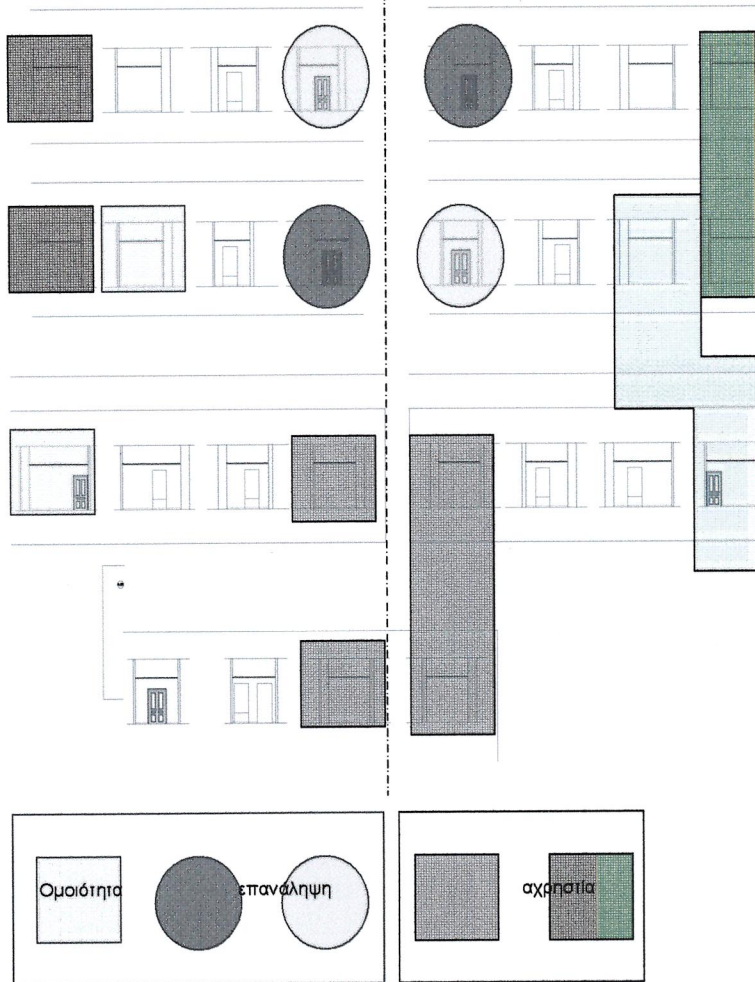
Μήπως ένας “καθρέφτης” που στιγμιαία, θα αναδείξει τις διαφορές και θα σπάσει;

Η κάτοψη οργανώνεται συμμετρικά ως προς κεντρικό άξονα του κτιρίου, στον οποίο υπάρχει η κεντρική είσοδος και το κλιμακοστάσιο.

Οι όψεις του οργανώνονται συμμετρικά στους κατακόρυφους άξονες συμμετρίας

Άξονας συμμετρίας- Βασικά – κανονικά σχήματα

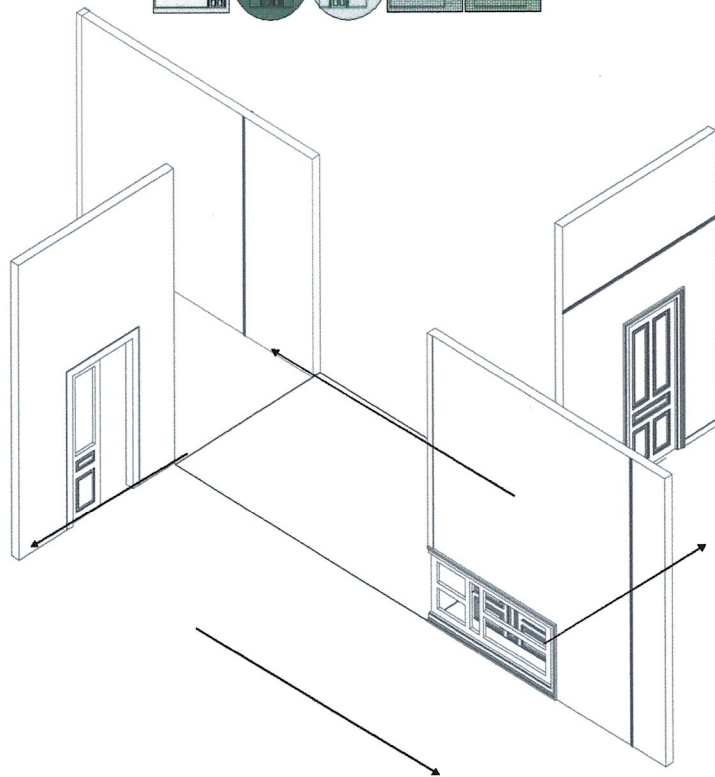
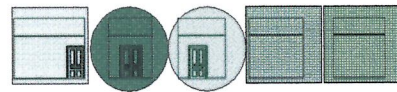
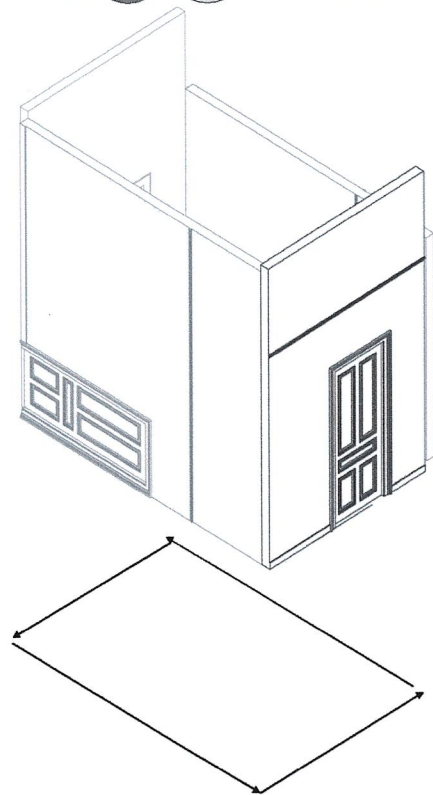
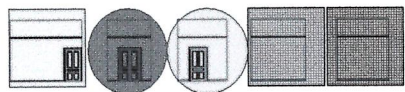

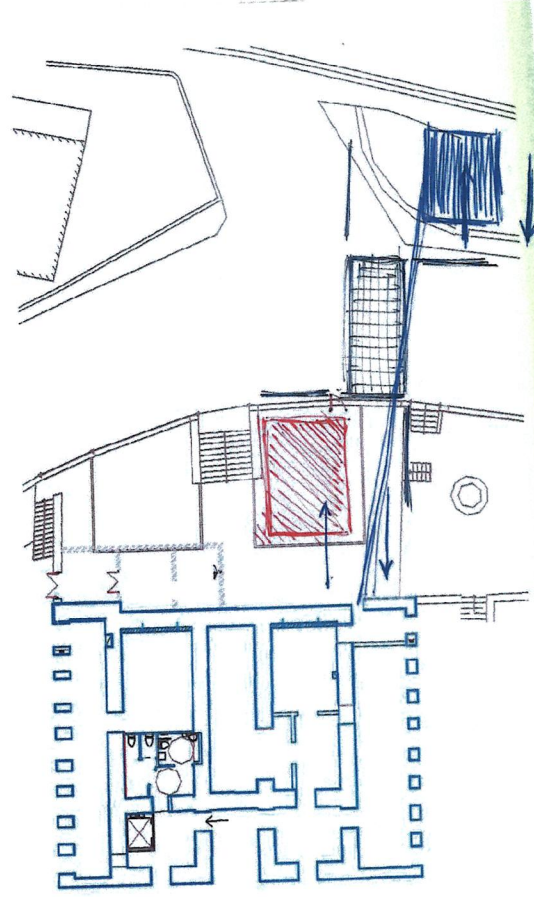
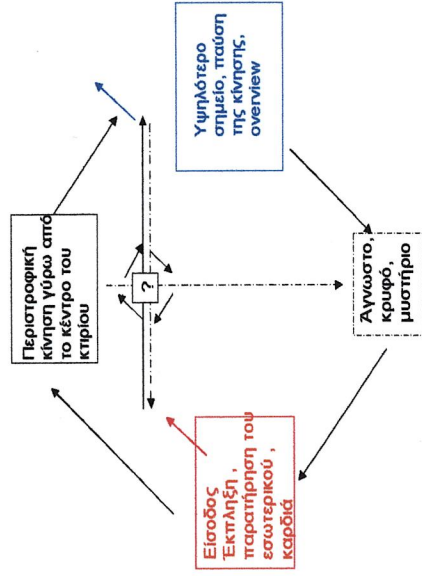

ΠΑΡΟΝ

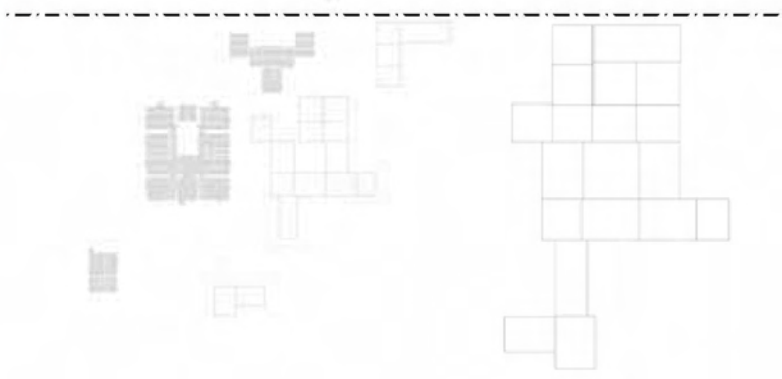
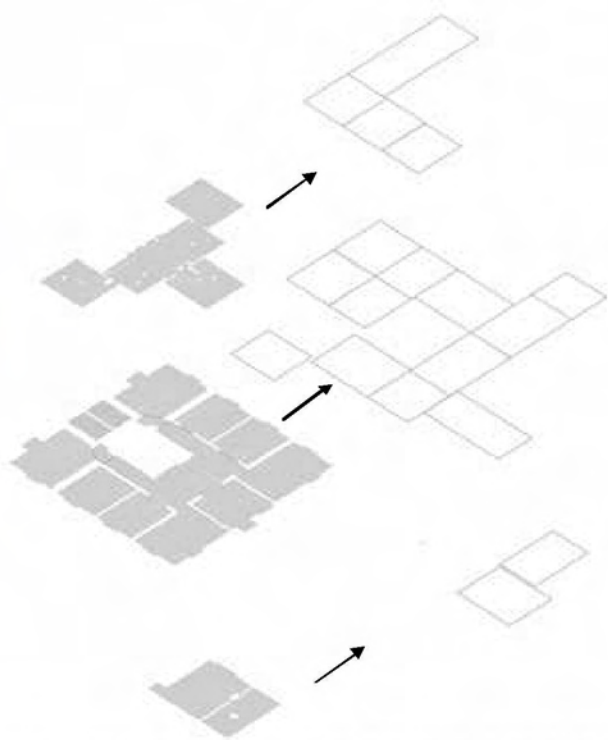
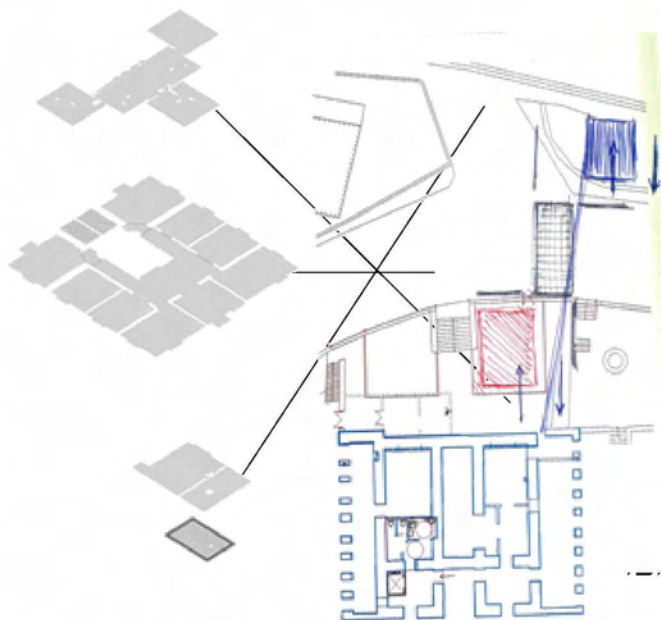
Μόλις το αντιληφθούμε μας διαφεύγει, αλλά ταυτόχρονα εγκλωβίζεται, περιορίζεται μέσα σε έναν τόπο και έναν χρόνο, και εμείς περιφερόμαστε γύρω του γάχνοντας να βρούμε τρόπους να σπάσουμε τα όρια που το κρατάνε.

Για να το “πιάσουμε” όμως, θα πρέπει να κινηθούμε στιγμαία και ίσως βία, για να αντιληφθούμε ότι αυτό που μένει είναι η ένταση της κίνησης, η ενέργεια.

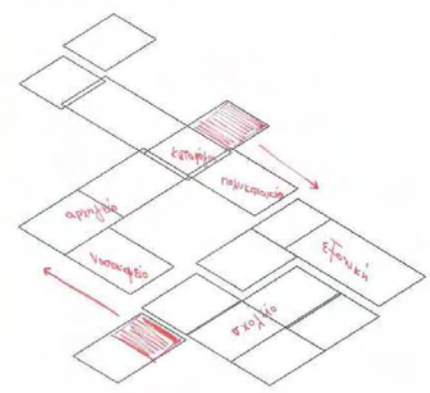
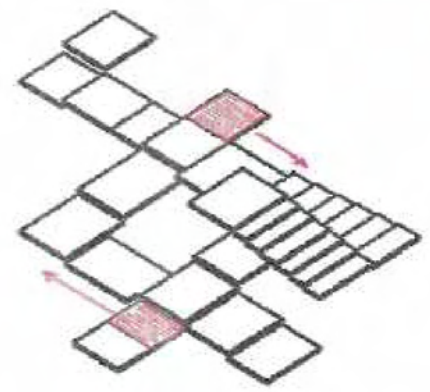
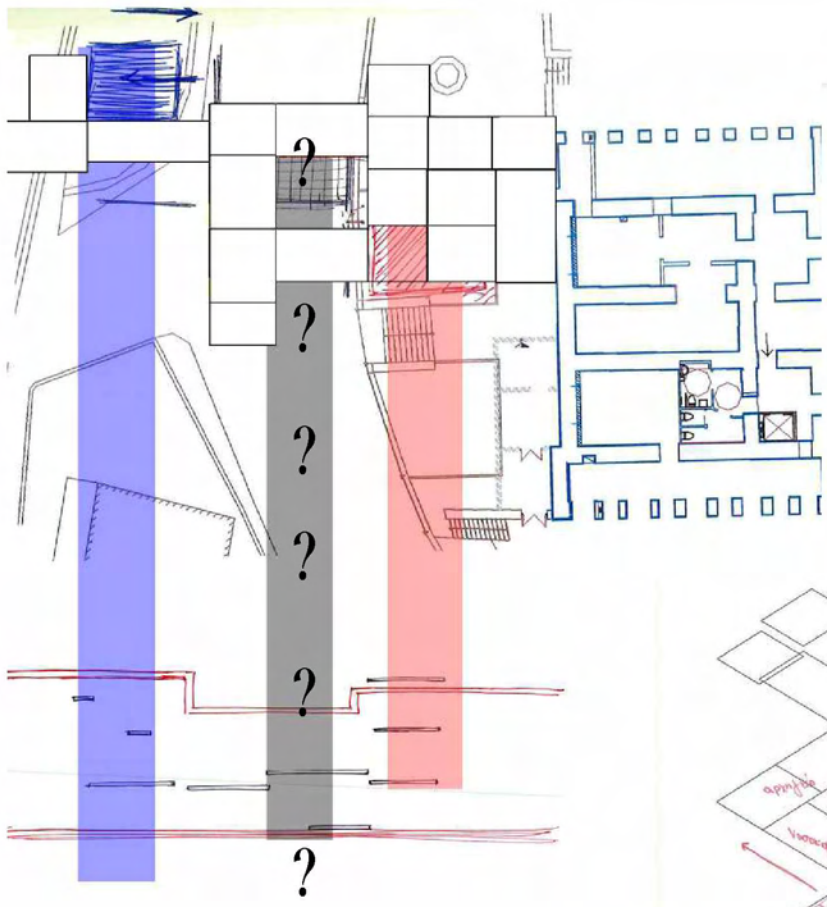

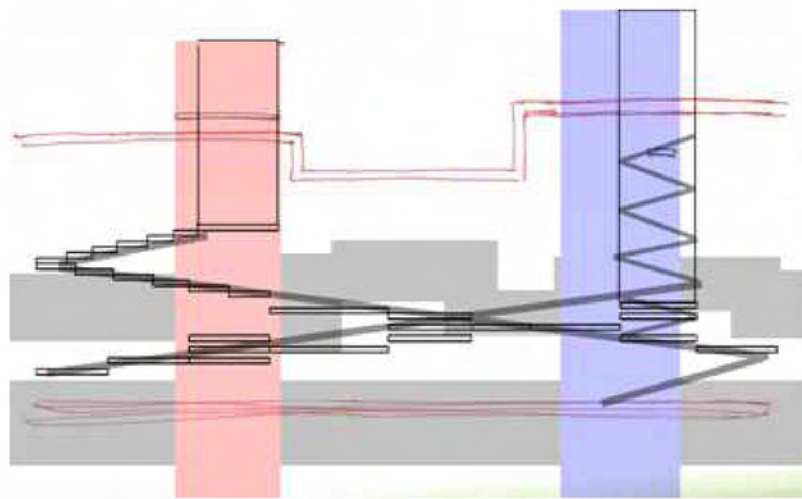
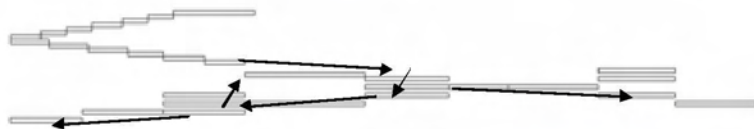
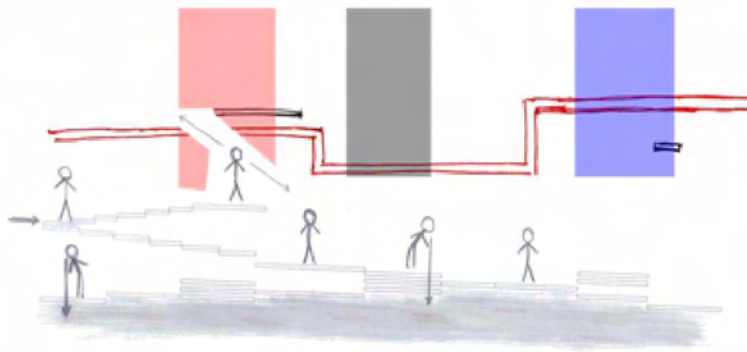
Α
Π
Ο
Σ
Χ
Η
Μ
Α
Τ
Ι
Σ
Μ
Ο
Σ

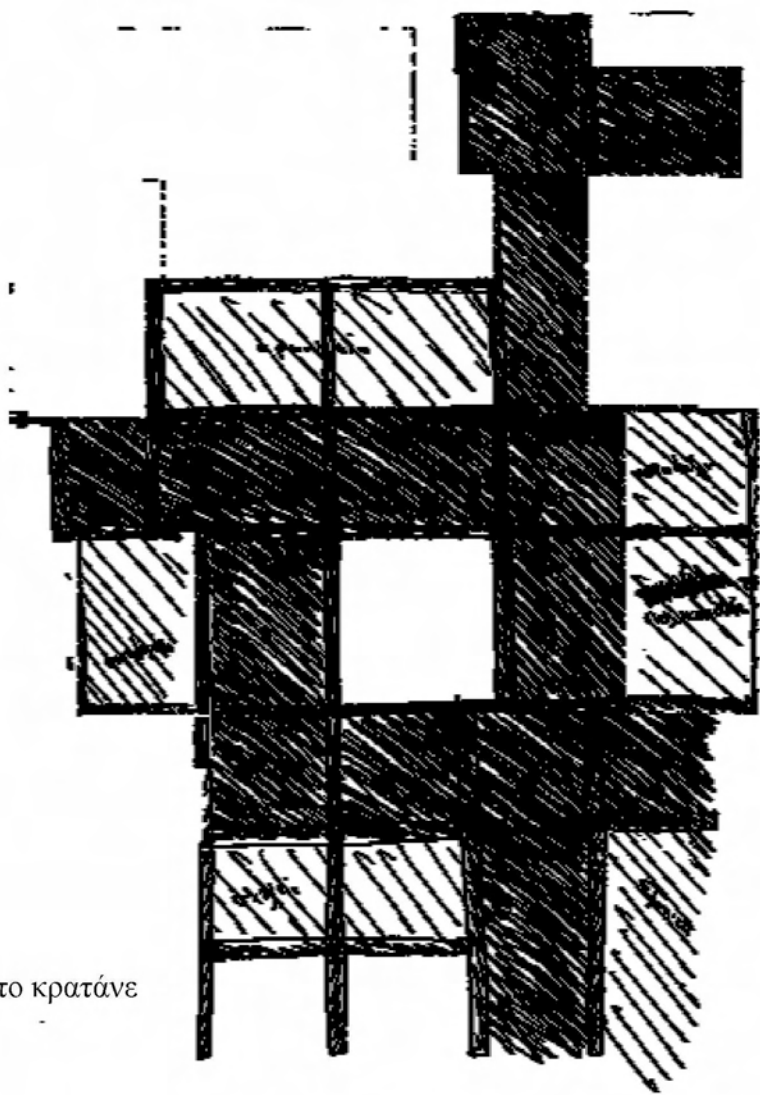

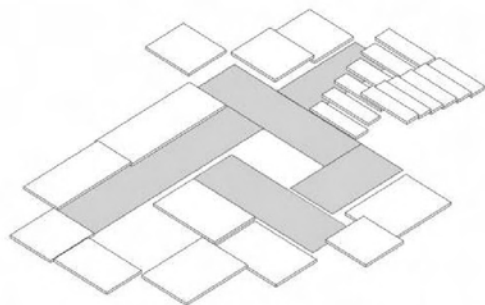
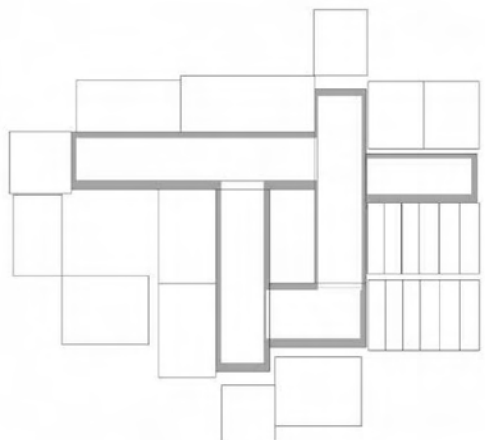

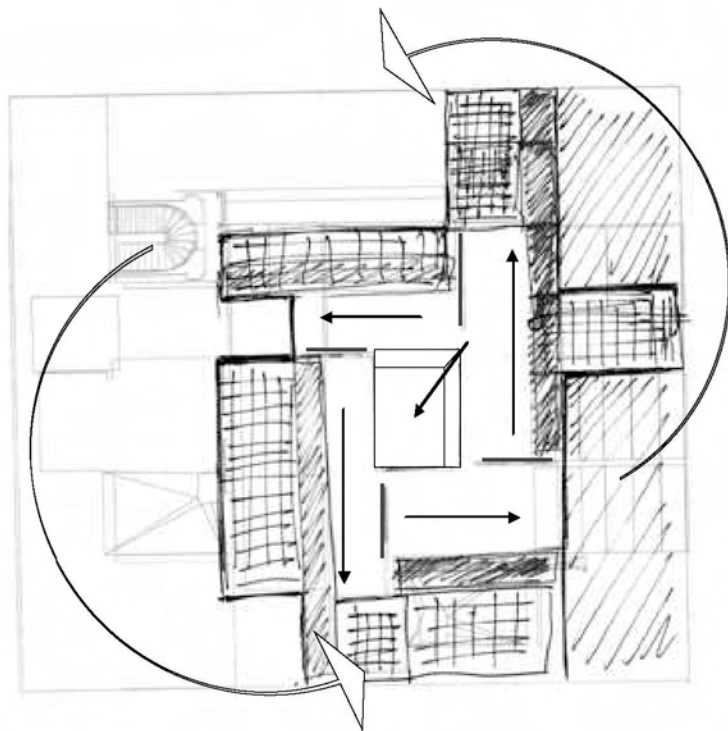
Περιστροφική κίνηση. Περιφορά

ψάχνοντας να βρούμε τρόπους να σπάσουμε τα όρια που το κρατάνε

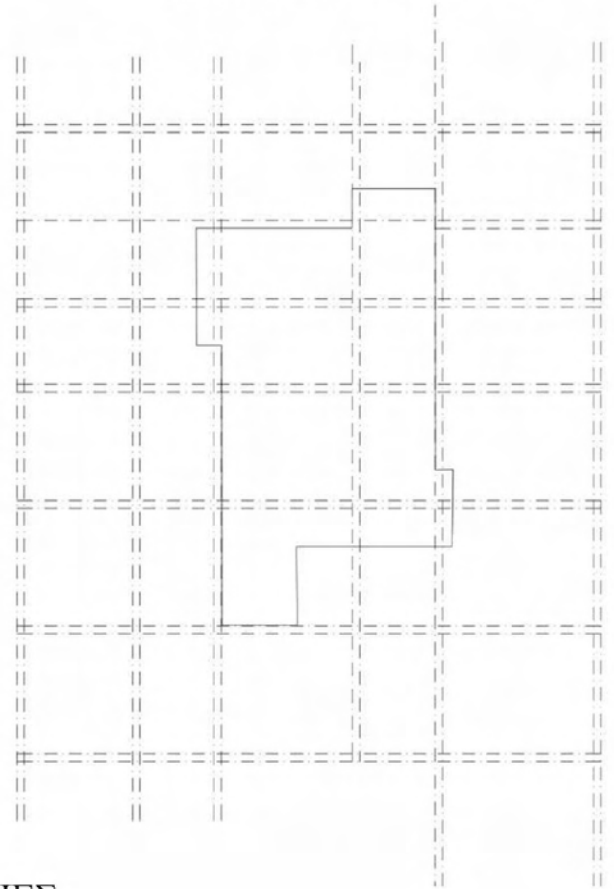

Κατά την διάρκεια της καθαίρεσης

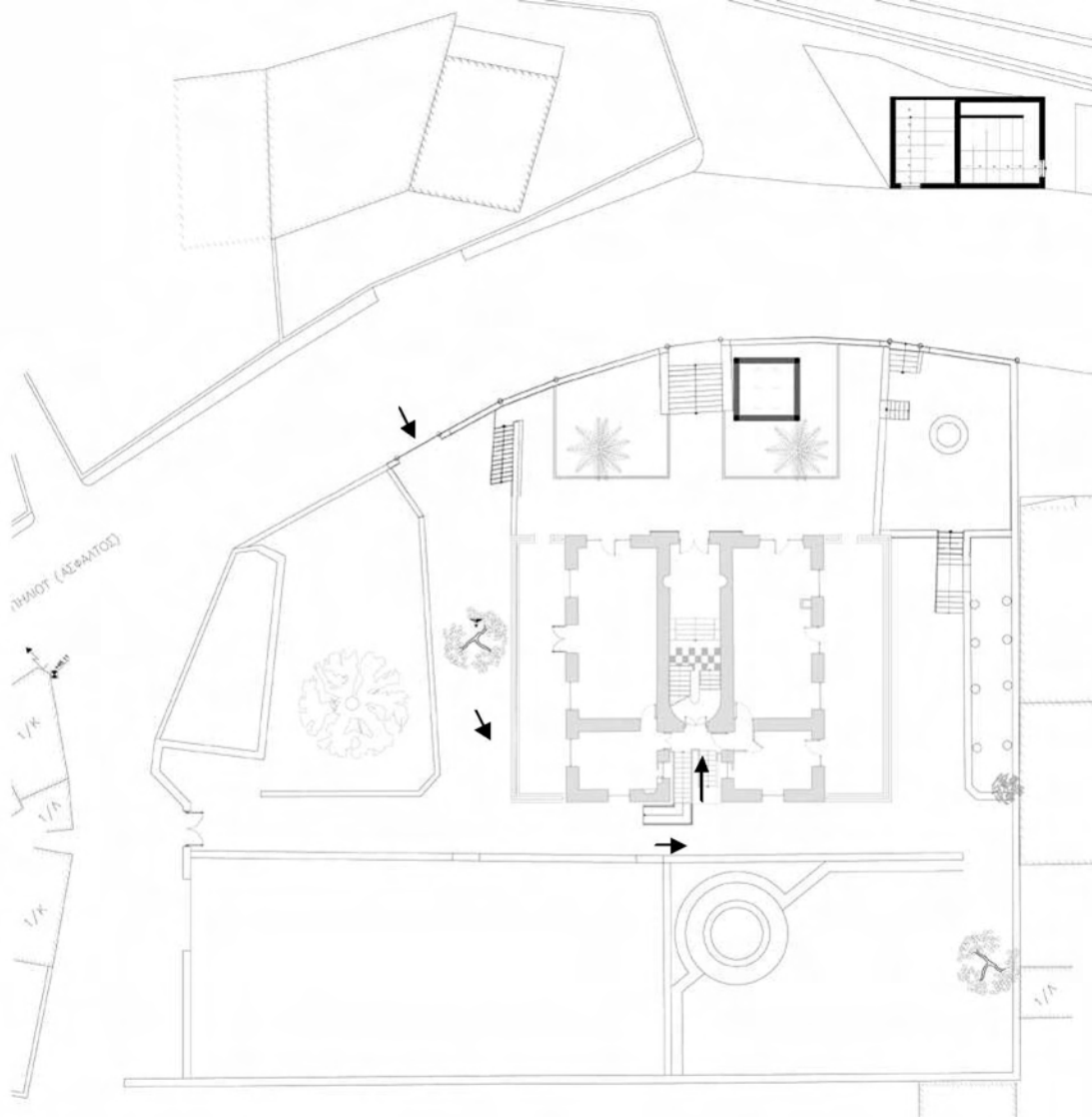

Προσπάθεια δημιουργίας ενός νέου χώρου που θα εμπεριέχει επιλεκτικά μνημονικά
ίχνη-στοιχεία-στοιχεία

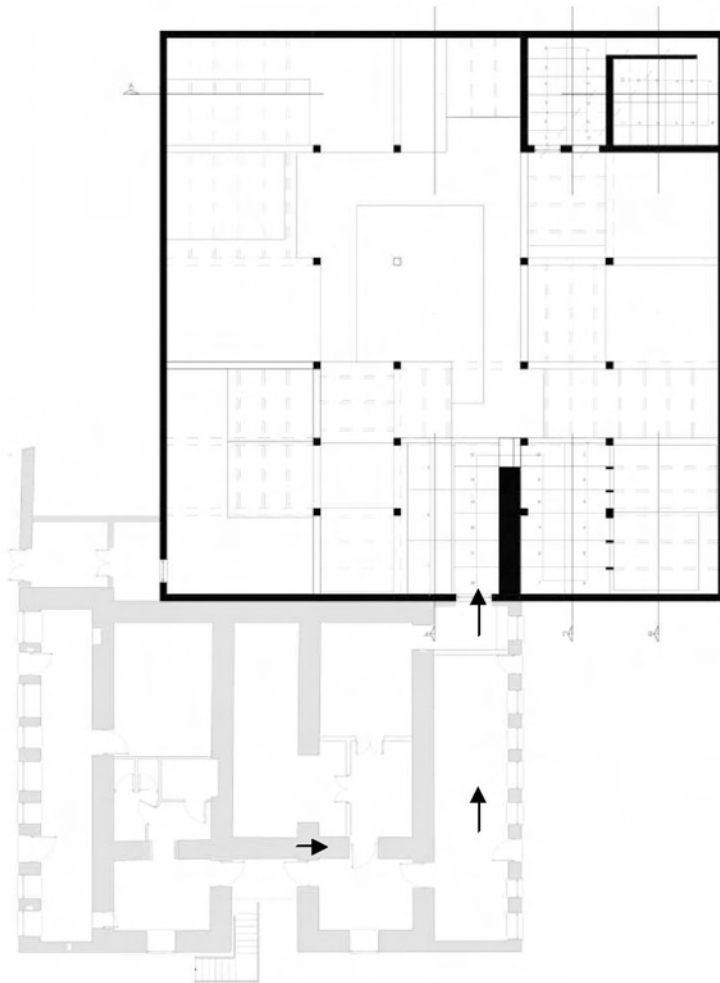
ΕΝΑ ΕΡΓΟ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ

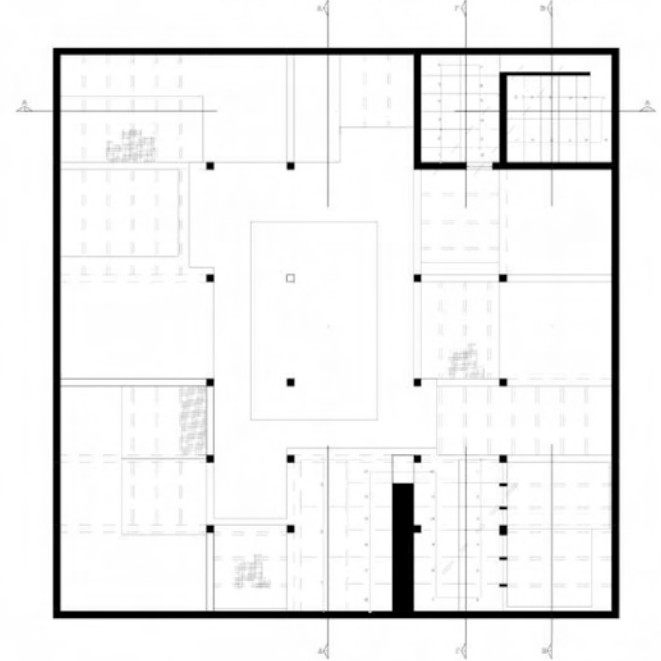
ΜΙΑ ΣΚΑΛΟΣΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΓΕΜΙΣΕΙ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

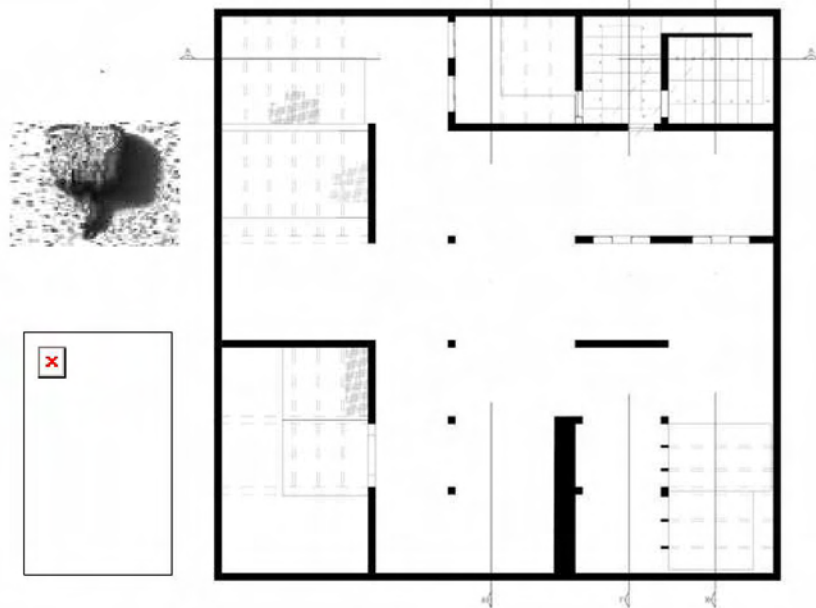
ΚΑΤΟΨΗ Α΄ ΣΤΑΘΜΗΣ ΥΠΟΓΕΙΟΥ

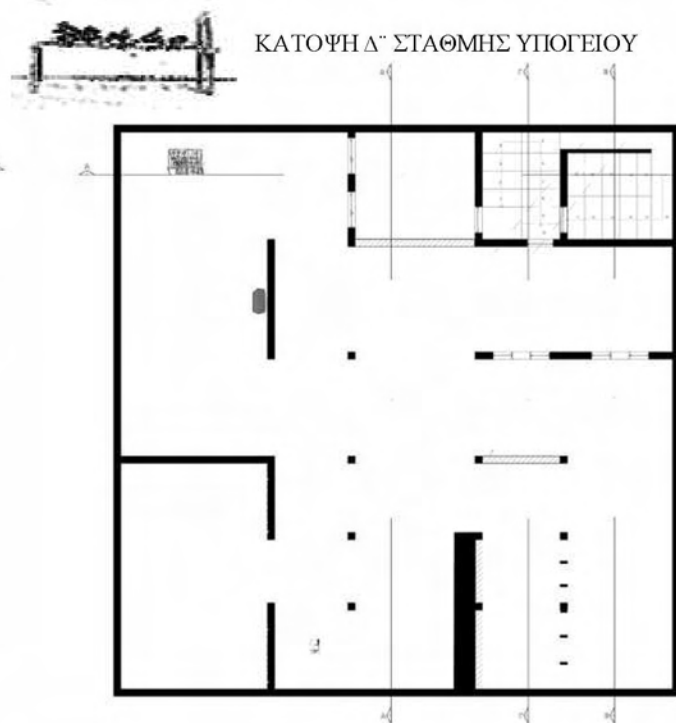
ΚΑΤΟΨΗ Β΄ ΣΤΑΘΜΗΣ ΥΠΟΓΕΙΟΥ

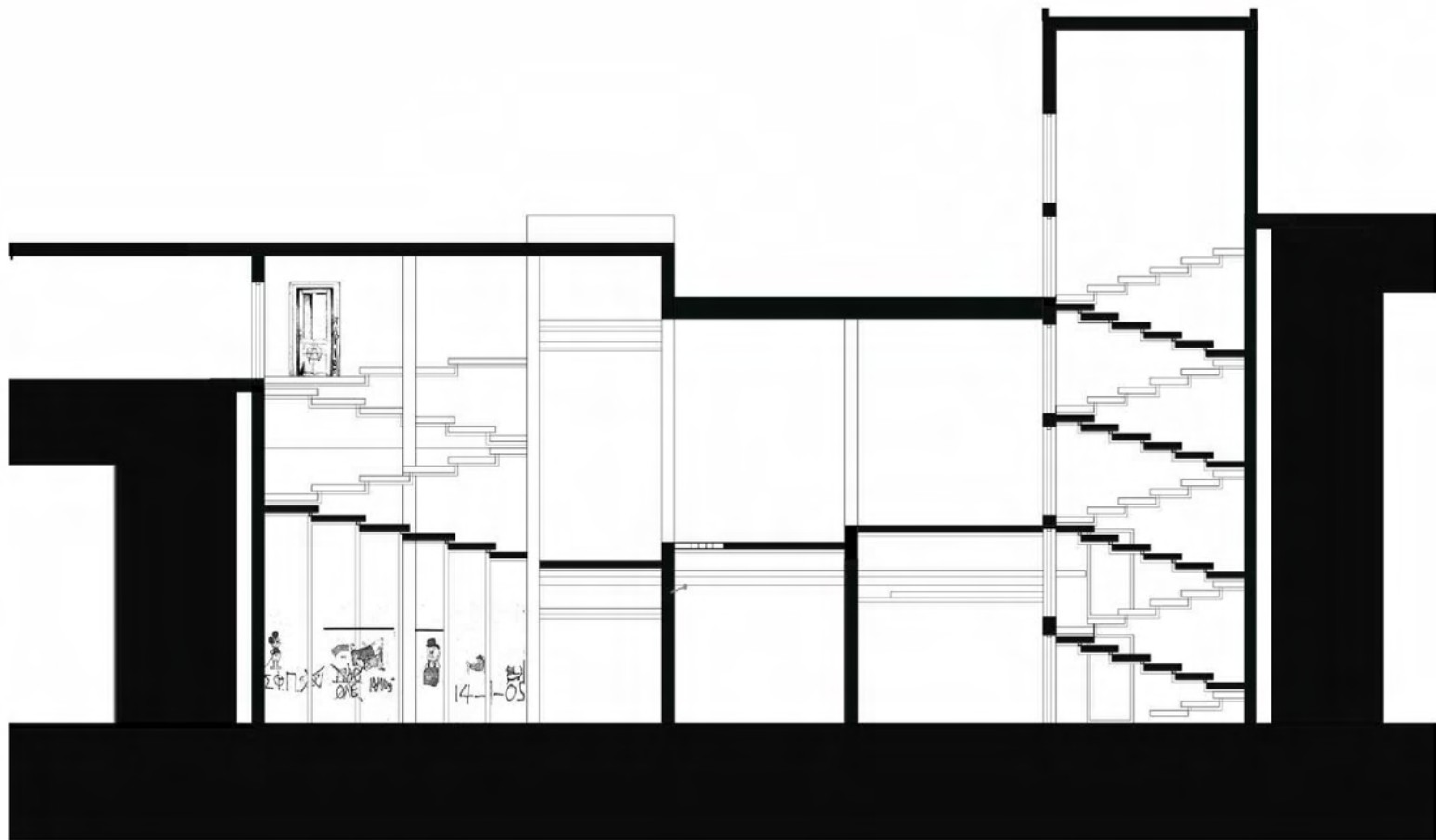
ΚΑΤΟΨΗ Γ' ΣΤΑΘΜΗΣ ΥΠΟΓΕΙΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ Δ' ΣΤΑΘΜΗΣ ΥΠΟΓΕΙΟΥ

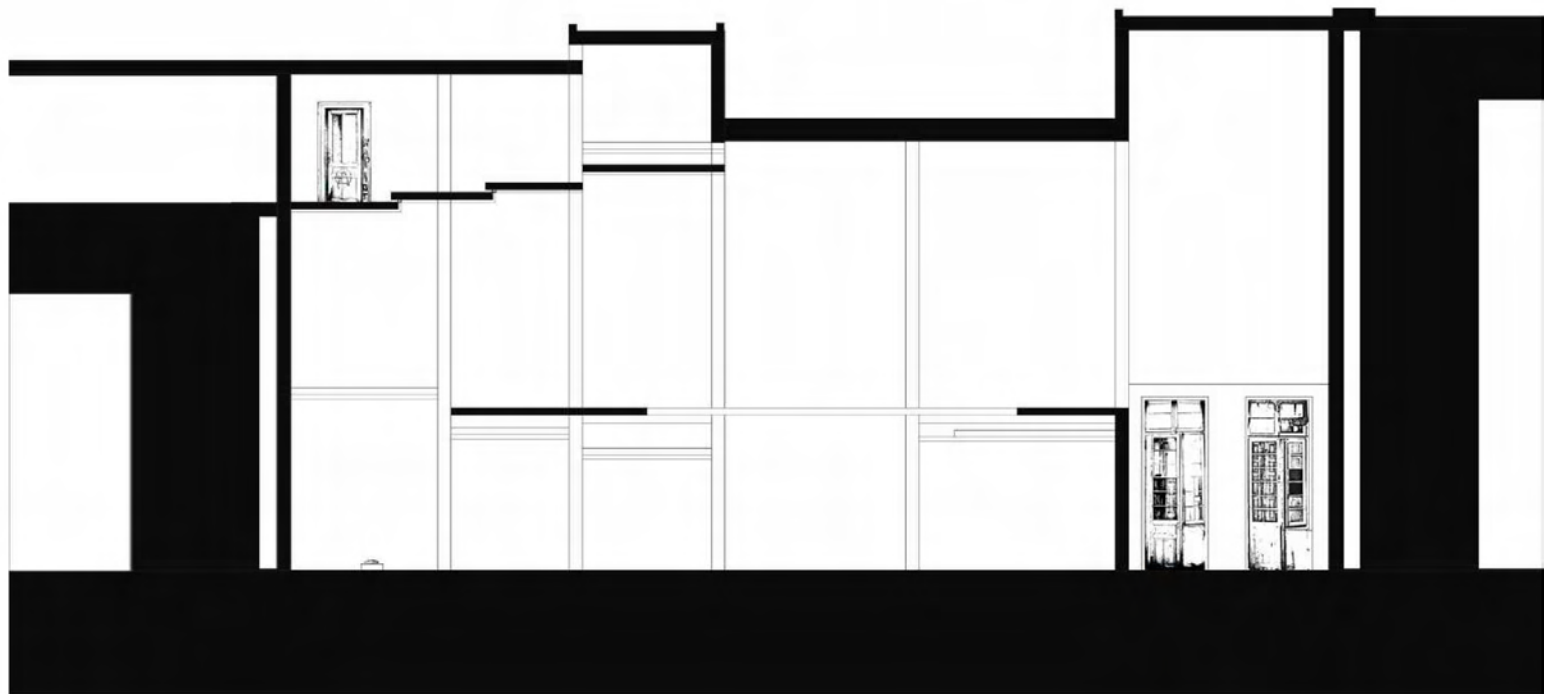

14/10/05

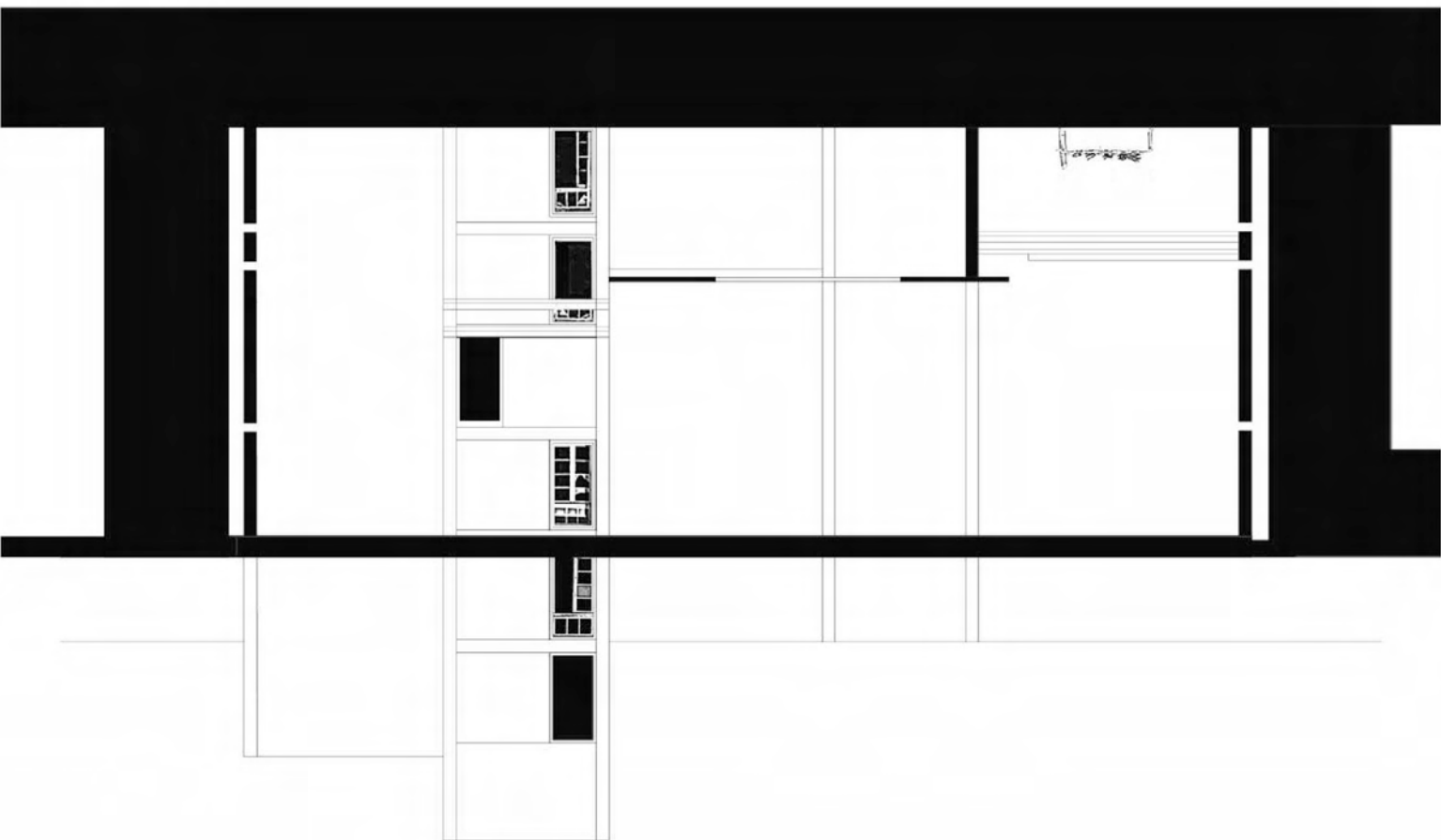

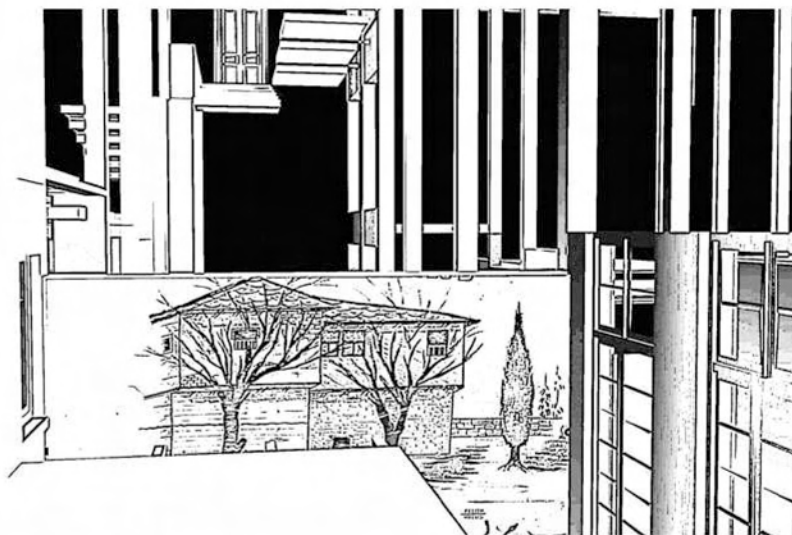
TOMH B-B

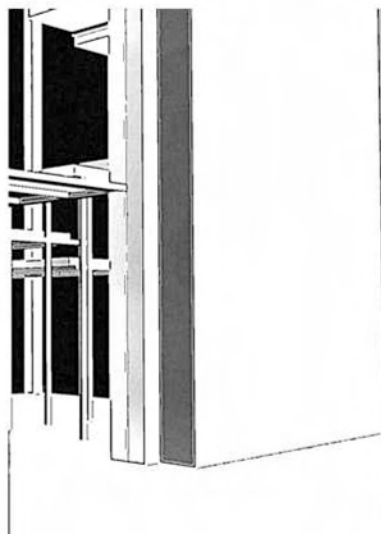
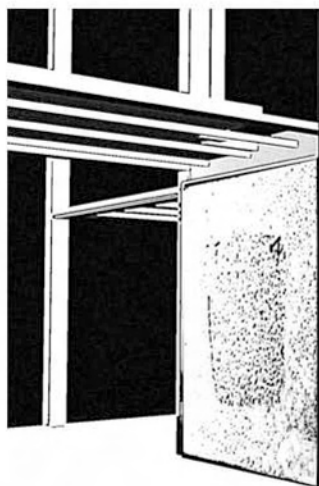
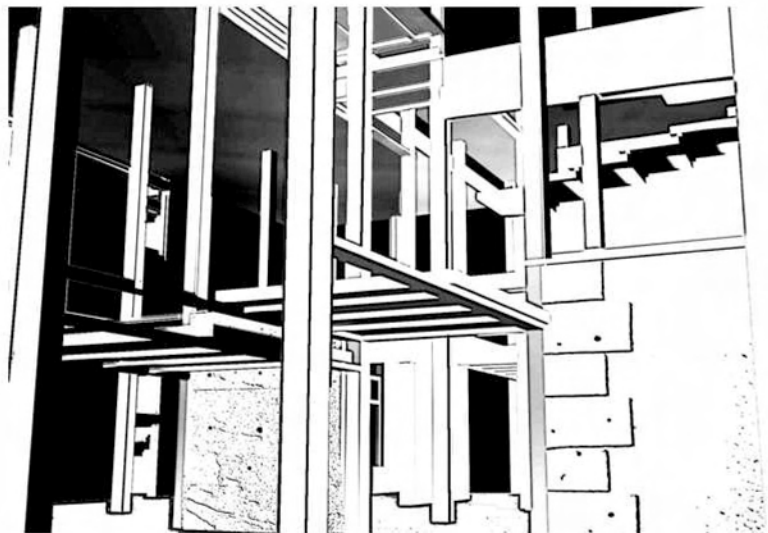

TOMH Δ-Δ

ΠΗΓΕΣ

- Αριστοτέλης , Περί ψυχής, βιβλίο ´γ
- Βιβή Φίλιππα και Μαρία Λαφαζάνη, what to do with this new territory?
- Ζακ Ντεριντά, Τα φαντάσματα του Μαρξ
- Σταύρος Κρητιώτης , Το μηνολόγιο ενός απόντος